

796
8100
5100

Eiakulazioa:
Aluen ahala

Gure Sor Lekuaren bila
Euskarazko lehen filma
aurkitu zueneko

Justizia berrezartzailea
Biktimei konponbidea
nola eman, biktimarioak
zanpatu gabe

ARNALDO OTEGI:
"HEMEN EZ DAGO
BAKE PROZESURIK"

Datorren astean

Azaleko irudia:
JOSEBA LARRATXE
Azala: ANTZA
KOMUNIKAZIO GRAFIKOA

ARGIAKO edukiak kopiatu, moldatu, zabaldu eta argitaratu ditzakezu, gure egiletza aitortu eta baldintza beretan eginez gero.

Jabetza: Komunikazio Biziagoa, S.A.L. Lehendakaria: Bego Zuza. Zuzendaria: Estitxu Eizagirre. Asteko Gaia-Pertsonaia: Mikel Garcia. Iritziak: Mikel Asurmendi. Kultura: Gorka Bereziartua, Garbine Ubeda. Aisia: Unai Brea. Termometroa: Urko Apaolaza, Xabier Letona, Pello Zubiria. Euskara: Onintza Irureta. Interneteko erredakzio-burua: Lander Arbelaiz. www.argia.eus: Jon Torner. Multimedia: Axier Lopez. Argazkilaria: Dani Blanco. Diseinua: Sergio Labrador. Produkzioa: ANTZA, S.A.L.

Harpidetzak: Iraitx Agirre. Salmentak: Karlos Olasolo. Idazkaritza teknikoa: Aloña Sorraluze. Publizitatea: Idoia Arregi, Maite Arrieta, Ixabel Bereziartua, Berdaitz Goia, Olatz Korta, Bego Zuza. Administrazioa: Marijo Aiertza, Mari Karmen Loiarde. Harrera: Jone Arzallus. Web garapena: Asier Iturralde.

HELBIDEAK: Gipuzkoa: Industrialdea, 15. 20160 Lasarte-Oria. Tel: 943 371545. Faxa: 943 361048. Lapurdi, Nafarroa Beherea eta Zuberoa: Xalbardin baita. 64122 Urruña. Tel: 559 473163. Bizkaia: Eleizalde 1, 2-D. 48600 Sopela. Tel: 94 6765580 Nafarroa: Gazteluko Plaza 44, 3. eskuina. 31001 Iruñea. Tel: 948 222285. POSTA ELEKTRONIKOA. Komertziala: komertzial@argia.eus. Harpidetza: harpidetza@argia.eus. Erredakzioa: kazeta@argia.eus. Interneten: www.argia.eus. Lege gordailua: SS 837-2012. ISSN: 0213-909X. Batzorde parekidea: 72562 E. Inprimategia: Antza S.A.L. Informatika: iametza interaktiboa, S.L. Urtebeteko harpidetza: Euskal Herria eta Espainia: asterokoa, 145 euro; hilean bi ale, 77 euro; hilean behinekoa, 41 euro. Beste atzerriak: 182 euro. Airez: 285 euro. Komunikazio Biziagoa S.A.L. Ametzagaña Taldeko partaidea da.

EUSKO JAURLARITZA GOBIERNO VASCO

HEZKUNTZA, HIZKUNTZA POLITIKA
ETA KULTURA SAILA
Hizkuntza Politikarako Sailburuordetza
diruz lagundua

Gipuzkoako Foru Aldundia

NON ZER

2015eko urriaren 18a, 2.479. zenbakia

ASTEKO GAIA

PROSTATA Emakumeek ere eiakulatzen dute.

DANELE SARRIUGARTE MOCHALES / 4

PERTSONAIA

JURGI EKIZA: «Aurten ikasi dut Willis Drummond-en kantaria soilik ez izaten». SUSTRAI COLINA / 9

GAIAK

KOBANÊKO ERREFUXIATUEN KANPAMENTUA Eguzkia gordetzen den lekua. IRANTZU PASTOR / 14

IRITZIAREN LEIHOA

KATALUNIA: URRATSEZ URRATS, EGUNEZ EGUN

GARBIÑE BIURRUN MANCISIDOR / 18

DELIRIUM MIKEL BASABE / 20

ARTE ET MARTE JOSE INAZIO BASTERRETxea / 21

GORA PRO NOBIS ASISKO URMENETA / 19

TXANDAN *Selfie*. JOANES ETXEBARRIA / 20

ZIRTA Gerratik gerrara. IRATI ELORRIETA / 22

ERDIKO KAIERA

JOSU MARTINEZ: «Agian itsusi ikusten gara ispilu horretan, baina izan garena erakusten du filmak».

MIKEL GARCIA IDIAKEZ / 24

KONTZERTUETAKO KARTELGILEAK Soinuari irudiak jartzen. DANELE SARRIUGARTE MOCHALES / 27

LITERATURA ARITZ GALARRAGA / 30

MUSIKA JOXI UBEDA / 31

LANDAREAK JAKOBA ERREKONDO / 32

● **BIZI BARATZEA, EMAN ETA HARTU** / 33

DENBORA-PASAK ANA ZAMBRANO / 34

ZIENTZIA JOXERRA AIZPURUA SARASOLA / 35

DENBORAREN MAKINA NAGORE IRAZUSTABARRENA / 36

TERMOMETROA

ARNALDO OTEGI: «Biktimez hitz egitea baino haiekin egotea da ezinbestekoa». GEMMA GARCIA FÀBREGA / 37

EUSKARA ENPRESAN Uztaz eta aurrera egiteko behar denaz. ONINTZA IRURETA AZKUNE / 42

LORENN WALKER: «Hemen gizarte kontzientzia sendoa dago, haustura soziala estaltzeko ezinbestekoa». ANDER LEON / 44

EUSKARA ALBISTEAK ONINTZA IRURETA AZKUNE / 47

EKONOMIAREN TALAIA JUAN MARI ARREGI / 47

NET HURBIL Mundua Inperioaren arabera: WikiLeaks erakutsi diguna. PELLO ZUBIRIA KAMINO / 48

MALTZAGATIK XABIER LETONA / 50

Emakumeek ere eiakulatzen dute

Martxoan argitaratu zuen Diana J. Torres (Madril, 1981) ekintzaile eta artista feministak Coño Potens liburua, Txalaparta etxearen eskutik: aluen ahalmenari, prostatari eta isuriei buruzko lana. Urte askotako jardunaren fruitu, emakumeok geure gorputzez luzaroan ikasitako gezurrak deseraikitze saiakera da, geure buruak bestela programatzekoa, jakintza taldean partekatu eta eiakulazioaren maila politikoa deskubritzekoa.

| DANELE SARRIUGARTE MOCHALES |

Ilustrazioak: Magna-Franse

URTEMUGAKO OPARI BATI ESKER jarri zen guztia martxan: izan ere, hori baino lehen, Diana J. Torresek pentsatzen baitzuen txiza zela larrua jotzen zuenetan hankartetik turrustan ateratzen zitzaiona. Izara ilunen sorta bat izan zuen mugarri. Hala ohartu zen likido hark beste zerbait behar zuela izan, marka zurixka laga zuelako oihalean eta usain oso apala zeriolako, gernuarena ez bezalakoa. Ezustekotik abiatuta eta jakin-minari tiraka, emakumeen sexualitatearen bueltako beste misterio bat deskorapiltzeko ikerketa-bide luzeari ekin zion madrildarrak. Orduz geroztik hamar urte joan dira, eta denbora luze horretan hala bere kasa nola beste emakume batzuekin bizipenak partekatuta bildutako jakintza guztia ekarri du plazara.

Eiakulazioa politikoa da: asmoak argi

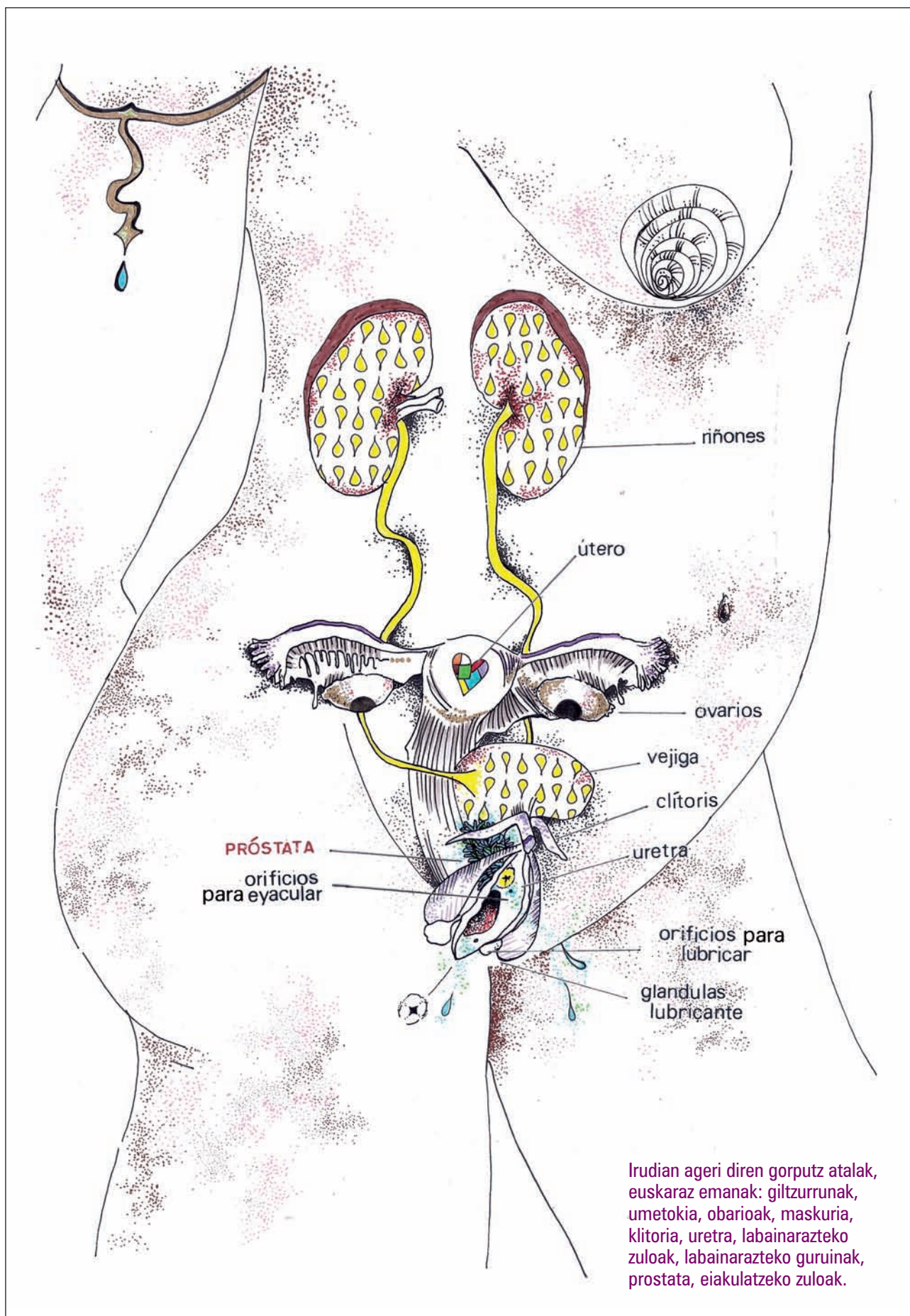
Abiatzerako, garbi uzten ditu bere helburuak Torresek: aludunek eduki badaukaten ahalmen bat argitara ematea du asmo, andreak ere badutela prostatarik, alegia, eta ondorioz, eiakulatze gaitasunik. Torresek ez du frustraziorik sortu nahi, ordea, eta esan badio: eiakulatzen ez baduzu ez du esan nahi zure orgasmoak eskasagoak direnik. Ezta ere, eiakulatzeak feministago edo ahaldunduago bilakatzen zaituenik. Gakoa da gaitasun hori hor dagoela jakitea. Batez ere, plazer politikoa dakar: batetik, Mendealdeko kulturak emakumeen sexualitateari buruz dioena zalantzan jartzen du, hots: andreen sexua diskretua dela, txukuna, polita, atzemanezina,

eta oroz gain emozionala, barruranzkoa. Gainera, andreak ere prostata baldin badaukagu, bi sexuen artean hain zurrun ezarritako aldeak areago lausotzen dira, eraikuntza kulturalaren zimenduak agerian jarritz.

Informazioaren basamortuan, beste kulturak oasi

Mendealde aipatzen du Torresek, eta ez da kasualitatea. Maindireen pasadizoaren ostean, 2005ean, informazio bila hasi eta lugorria baino ez zuen aurkitu irudika zitzakeen informazio-iturri fidagarrienetan, ikasitako logikak aginduko lituzkeen tokietara jo zuen-eta: sendagilearenera eta medikuntza-liburutegiko ginekologia atalera. Ezer gutxi aurkitu zuen. Medikuek, txiza behar zuela-eta, urologoarenera joateko iradoki zion. Bestalde, ginekologia-liburuetan egiaztatu zuenez, erreproduktzioarako balio ez duten emakumeen sexu-organoak bigarren mailakotzat jotzen dira, osagarritzat. Hor ere, gauza handirik ez.

Amore emateko gogo-izpirik gabe, Torresek pentsatu zuen ikuspegi horrek ezin zuela unibertsala izan, ezinezkoa zela mundu zabalera kultura guztiek europarraren bide bereetik jo izana gai horri zegokionean, hau da, errepresioaren eta ukoaren bidetik. Kultura hinduan aurkitu zuen oasiaren lehen errekas-toa: *Ananga Rana* izeneko testua. Bertan, *kama-salila* aipatzen da, pasio-ur edo bizitzaur gisa itzul daitekeena: emakumeek zein gizonek sexu jardunean kanporatzen duten likidoa.

PROSTATA

Mendebaldean zer? Izenekin nahas-mahas

Honezkero, askok galdetuko zenioten zeuen buruari ea zelan demontre den posible andreek ere prostata edukitzea eta horren berri inon ez agertzea. Egia esatera, horri buruz badago zerbait idatzia, bestelako izenez esaten bazaio ere: Skeneren guruina (2004an onartu zuen emakumeen prostata izendapena Terminologia Anatomikoko Nazioarteko Batzordeak, baliokide gisa).

Beraz, ikerketarekin aurrera jarraitu eta Alexander Skene sendagile eskoziarraren berri izan zuen Torresek. Ginekologiaren aitzindari garrantzitsuenetakotzat hartzen da, eta 1888an aipatu zituen guruinaren buelta-koak, *Treatise on diseases of women* (Emakumeen gaixotasunei buruzko tratatua) obran. Behin baino gehiagotan dio gizonen prostataren antz handia zuela guruinak; hala ere, ez zuen bien arteko oinarritzko loturarik egin, eta bere abizena emanda, errotik ezberdin bihurtu zituen, ia-ia gaur eguneraino iritsi den ondarea sortuta.

Coño Potensek dakarrenez, Ernst Gräfenberg zientzialariak ere sakon jorratu zuen emakumeen ejakulazio eta prostataren gaia. 1950ean argitaratutako artikulu batean, kalapitarik ez sortzeko itzulinguru eta zehar-xendra linguistikoko ugari baliatuta, gizon eta andreen barneko sexu-organoen arteko antze-

**Ernst Gräfenberg
1950ean
argitaratutako
artikulu batean,
kalapitarik ez
sortzeko itzulinguru
linguistikoko ugari
baliatuta, gizon eta
andreen barneko
sexu-organoen
arteko
antzekotasunak
azpimarratzen ditu,
eta esaten du
badagoela andreek
larrua jotzean erruz
kanporatzen duten
likido bat,
orgasmora heltzeko
unean eta ondoren,
eta ez dela gernua.**

kotasunak azpimarratzen ditu, eta esaten du badagoela andreek larrua jotzean erruz kanporatzen duten likido bat, orgasmora heltzeko unean eta ondoren, eta ez dela gernua, eta ez dela lubrikaziorako aproposa ere, horrela balitz lehenago aterako litzatekeelako.

Bi proposamen terminologiko kritiko

Prostata terminoa erabiltzearen aldekoa da Torres. Funtzio bertsuak eta antzeko kokapen eta neurriak izanda, zentzugabea deritzo bi izen erabiltzeari, andre eta gizonen gibela ezberdintzen ez den bezala: “Nire lanaren helburuetako bat da generoen teoria biologizista suntsitzea, hortaz, kontraesana litzateke geure prostatari beste izen bat ipintzea”. Era berean, ejakulazio hitza baztertzeke espermatozoideen presentzia jarri ohi da aitzakia, alegia, emakumeen isuri likidoan ez dagoela horrelakorik. Torresek horren aurka ere argudiatzen du: espermatozoideak ez dira prostatan sortzen, barrabiletan baizik, hortaz beren ejakulazioak garraiatu baino ez ditu egiten.

Azkenik, Klau Kinki ekintzailearen Anarcha Gland (Anarcha guruina) proiektuaz ere badihardu autoreak. Ekimen horren asmoa da beste izen batzuk proposatzea, andreen gorputzak ginekologiaren historia kolonialista latzetik askatzeko. Izan ere, Skeneren aita-pontekoak, J. Marion Simsek, AEBetako andre esklabuei pairarazitako ehunka ebakuntzen bitartez ikasi zituen gerora zientzia bihurtutako hainbat gauza. Tartean, espekulua diseinatu zuen. Esklaboetako batzuei omen egitea du helburu Kinkiren ekarpenak, anarchagland.tumblr.com webgunean bildu duen moduan.

G puntua jopuntuan

Emakumeen sexualitate eta plazerari lotuta iragan mendean gertatutako informazio-iraultza nagusienetako bat G puntua izan zen, Gräfenberg medikuaren omenez horrela izendatua. Torresek kritika gogorra egiten dio “aurkikuntza” horri, atzerapauso handia izan zelakoan. Arrazoiak: batetik, juxtu feministak aldarrikatzen hasiak zirenean klitoria zela andreei plazera ematen zien sexu organoetako gune nagusia, sexualitate falozentristari (zakila erdigunean ipintzen duenari) ikaragarri ondo etorri zitzaion bagina barruko orgasmoaren aukera agertzea, plazer egokiaren aukera bezala, gainera. Bestetik, jende askok denbora eta energia ugari xahutu du balizko puntu magiko horren bila. Zaila izango dute aurkitzea, ez baita puntu misteriotsu bat, ez bada organo zehatz bat. Bagina barruko balizko orgasmo hori lortu ezinak frustrazio handia sortu dio emakume askori, beste behin sentiaraziz ez zirela behar den modukoak, frigidoak zirela.

Diana J. Torres, liburuaren egilea

«Eiakulazioa bera baino, garrantzitsuena da gaitasun hori egon badagoela jakitea»

Zer dela-eta hasi zinen eiakulazio-tailerrak egiten? Zer-nolakoak dira?

Jakintza partekatzeko aukera paregabea dira tailerrak. Jendeak bertara jotzen du, aurrez ere gaiarekiko interesa baitzuten, informazioa jasotzeko, eta are garrantzitsuagoa dena, bere bizipenen berri emateko, bestelako datuak helarazteko, ikerketa-ildoak iradokitzeke, eta abar. Eiakulazioari buruz bildutako informazioa beste batzuekin konpartitzeko gogoia neukan, eta hortik sortu zen tailerrak egiteko ideia; azken batean, informazioa neuretzat bakarrik gordetzea ez zen oso etikoa izango, eta feminista ere ez. Pentsa, zuk zerbait dakizu, andre pila bati lagungarri gerta dakiokeena beren gorputz eta sexualitatean gertatzen diren zenbait gauza okertzat hartzeari uzteko, eta ez duzu horren berri ematen. Izugarria litzateke, ezta? Neure ikerketaren ondorio nahiko naturala izan zen tailerrak egiten hastea.

Irudi batzuk erakusten ditut eta nire ikerketaz hitz egiten dut. Ondoren, solasaldia egiten dut bertaratutakoekin. Gehien-gehienetan andreak izaten dira, baina sarritan gizonak ere etorri izan dira, bikotekidearekin.

Zer ikasi duzu tailerrei esker?

Ikasi dut informazioa edozein tokitan egon daitekeela eta arrasto txiki bat baino ez dela behar, zantzu bat, horri tiraka egia aurkitzeko. Baita ere, ikasi dut taldean gehiago elkartuko bagina aho-bilorik eta beldurrik gabe geure sexualitateaz hitz egiteko, askoz botere-tuago egongo ginatkeela eta geure mundua oso bestelakoa litzatekeela. Nire ustez, sorginak erre zituztenean norbere ezagutzaren praktika osasungarri hori ere deuseztatu zuten.

Aluen eiakulazioa pornoterrorismo mota bat al da?

Pornoterrorismoa ulertzen badugu sistema patriarkal zapaltzailearen aurkako erantzun edo mendeku gisa, ba orduan bai. Hala ere, eiakulazioa bera bainoago, iruditzen zait mendeku onena zera dela, ahalmen hori existitzen dela jakitea, ohartzea badagoela eiakulazioa sortzen duen organo bat. Mendeku onena da informazio hori partekatzea eta ahalik eta gehien hedatzea.

Liburua aurkezteko bira handi bat egin duzu Espainiako Estatuan. Zelan joan da?

Niretzat liburu bat idaztea beti dago lotuta hartzaileekiko harreman zuzenarekin, bai behintzat ahal den heinean; izan ere, sekula ikusi ez ditudan pertsonak irakurtzen dituzte nire liburuak. Era berean, egin nuen bira hori –20 hiri inguru, hilabetea– bide aproposa izan zen saretuta gauden eta elkar-aliantza bat daukagun pertsona eta talde feministekin berriro topatzeko, geure arteko loturak sendotzeko. Esperientzia itzela izan zen eta indar asko eman zidan feminismoaren alde borrokan jarraitzeko. Argi geratu zait sare oso boteretsua garel, energiaz betea.

Seguru asko, bateren bat etorriko zitzaizun errezeloz, andreen prostatatza eta eiakulazioaz ari zarelako. Zer esaten diezu eta zer esango zenieke?

Ba, egia esatera, ez dut horrelako jendearekin topo egin. *Pornoterrorismo* [Txalaparta, 2011] argitaratu nuenean bezala, etsaia ez zen sekula agertu nirekin bertatik bertara hitz egitera. Ez dira sekula tailer edo aurkezpenetara etortzen; uste dut, besterik gabe, ez daukatela

zeresanik, edo dena delakoa esateko ausardia falta zaiela, bestela. Eta zer esango niekeen? Ba liburua irakurtzeko! Kar-kar-kar.

Performer lanetan ezagutu zintugun askok, baina azkenaldian bazter utzia duzu, ala?

Bai, performancea utzi dut. Ez dakit behin-behinean ala betiko. Oholtzan hamabi urte egin ostean nekatuta nago, ez nabil hasieran bezain gogotsu eta nahiago dut energia beste gauza batzuetarako baliatzea, adibidez, performance-tailerrak emateko. Komunikatzeko eta borrokatzeko tresna eraginkorra da performancea, eta horri buruz dauzkadan ezagupenak baliotsuak dira, nik jarduna utzi badut ere.

PROSTATA

Magna-Franseren irudian, Torresek egindako tailer askotariko bat. Torresentzat tailerrak berebizikoak izan dira, informazio asko trukatu ahal izan baitute emakumeek. Gustura jasoko ditu esperientzia gehiago: pornoterrorismo.com eta [@pornoterrorista](https://twitter.com/pornoterrorista) helbideetan.

Jakintza konpartitzea bide

Desinformazioaren lugorriari, jakintza partekatu eta autokudeatua. Horixe da Torresen apustua. Hain zuzen, jakintza hedatzea lortu nahi du liburuarekin eta orain arte azaldutakoaz gain, bestelako datu erabilgarriak ere aipatzen ditu: osasun-arloko balizko arazoak, organoaren kokapenari buruzko argibide zehatzak, aurkitu eta estimulatzeko moduak, tailerretan jasotako testigantzak... Magna-Franse artistaren ilustrazio ederrak ere (mag-

nafranse.tumblr.com) baditu obrak, eranskin modura.

Amaitzeko, andreen prostata eta eiakulazioari buruzko gune online bat sortzeko proposamena ere luzatzen du. Eraikitze-bidean dago webgune hori (yeswecum.org), baina aurrerantzean bertan aurkitu ahal izango dira liburuko bibliografia-erreferentzia asko, deskargatzeko gertu. Auzolanean eraiki nahi du Torresek, eta deia zabaldu du, gaiari buruzko xehetasunik duenak e-postaz bidal diezaion. ■

BULTZA KAZETARITZA INDEPENDENTEA EGIN HARPIDETZA

📞 943 371 545 • harpidetza@argia.eus • www.argia.eus/harpidetza

 argia

PERTSONAIA

JURGI EKIZA

«Aurten ikasi dut Willis Drummond-en kantaria soilik ez izaten»

“Martin Larralde ez da sekula itzuli, baina itzuli balitz...”.

| SUSTRAI COLINA |

Argazkiak: Dani Blanco

Jaio.Musika.Hil aldarrikatzen zuen Berri Txarrak taldeak.

Aldi berean dena eta deus ez, hori da musika enetzat. Musikan ez badut deus egiten gaizki sentitzen naiz, espiral beltz batean sartzen, eta gainontzeko eginbeharrak ere bazter uzten bukatzen dut. Musikak ematen dio zentzua ene bizitzari, eta hala ere, badakit ez

dela deus. Bortitza da enetzat ene indar guziak musikan ezartzea egiten ari naizena deus ez dela jakinik. Musikak naizena ez dela deus oroitarazten dit etengabe, baina aldi berean, mozkorraldi edo amodioarekin soilik sentitu ditudan poz, emozio eta euforiak oparitu dizkit. Lehengusuak utzitako Michael Jacksonen CD batek ireki zidan musikaren

JURGI EKIZA

atea. Nirvanak ene bizia aldatu zuen eta Negu Gorriak lotu zituen nintzena eta izan nahi nuena. Musika egin nahi nuen, ez nuen Michael Jackson izan nahi, ezin nintzen Kurt Cobain izan, eta Negu Gorriak-i esker musikari izatea posible zela iruditu zitzaidan.

Ama hizkuntza zenuen euskara berreskuratzeko grina ere piztu zizun Negu Gorriak-ek.

Oso harreman konplikatuak dut euskararekin. Ama hizkuntza dut euskara, lehen mailara arte ikastolan nenbilen, baina arrazoi praktikoengatik karrikan bertan genuen eskola frantsesera pasa eta oharkabea frantsestu nintzen. Izugarria zait Azkarateko ene aitaxiren oroitzapen guztiak euskaraz mintzo zela ukan eta bi belaunalditan euskal elebatar batetik frantses elebatar batera iragan ginela pentsatze hutsa. Arras bortitza zen enetzat 10 urteko haur bat bere aitaxiri mintzo irudikatu eta biek hizkuntza berean ez elkar ulertzea. Euskara arras galdua nuenean ezagutu nuen Negu Gorriak. Musikarekiko zein militantziarekiko interesa banuen ordurako eta euskal komunitate horretan berriz sartzeko gogoak piztu zidan. Hala, euskara berreskuratzen nuen, euskal ikasketak mastererraino eramane ditut, arras kontent naiz, baina beldur naiz euskara ez ote zaidan sekula hizkuntza naturala bilakatuko. Gaizki bizi dut hori. Aldi berean, euskaraz baizik ez dut kantatzen ahal eta euskaraz baizik ez ditzaket kantuen hitzak idatzi. Are gehiago nahasten nau horrek. Ez ote naizen dena itxura galdetzen diot ene buruari, zergatik pasatzen naizen euskarara pertsonaia publiko bihurtzean ene egunerokoan ez banaiz hala ari, kasualitatea ote den nire alde publikoa izatea alde pertsonal edo intimoena, zergatik idazten dudaneuskaraz erran nahi ditudan ez bazaizkit euskaraz jiten... Batzuetan dena bluf bat iruditzen zait eta krisi identitarioak sortzen dizkit gaiak.

Musikari profesionala bihurtzeak krisi identitarioak sortu dizkizu?

Ez dut musikak duen magia kutsua inoiz galdu, ez naiz sekula lanean ari nintzela pentsatuz jotzen hasi. Nik musikarekin dudane harreman kuttunena etxean kantuak sortu eta maketatzea da. Hori ez da aldatzen inguruan egiten duzunaren arabera. Mundutik moztene zaituen parentesia da. Horregatik bizi ditut zuzenekoak jendearekin biltzeko memento bezala. Talde baten biziaren aldaketa nabarmenena profesionalizazioari baino gehiago lotua da ikusgarritasunari. Willis Drummond-ekin berdin-berdin entsaiatzen genuen musikatik bizi aitzin eta gero. Jendea, alta, telebistan bi segundoz pasatzen zarenean, *Sud Ouesten* artikulua argitaratzen dizutenean,

edo ezagutzen ez duten baina famatua dirudien talde anglosaxoi batekin jotzen duzunean, talde handia zarela iruditzen zaio. Hori taldeon errua ere bada, nonbait. Profesionala bihurtzean aferak nola funtzionatzen duen ikasten duzu eta mundu horretako tresnak erabiltzen hasten zara zure taldeari itxura bat eman eta nahi duzun lekuan kokatzeko. Horregatik da betiereko borroka musika zenetroan atxiki eta perspektiba ez galtzea.

Eta azalak mamia jaten duenean?

Musikaren magia hausten da. Musika besteak bezalako jarduera ekonomiko bat dela ohar-tzen zara. Ostatu bat irekitzen duen norbaiti garrantzitsuagoa irudituko zaio dekorazioa eta komunikazioa bertan zerbitzatuko duena baino. Gaur egun, dena da "kontzeptua" eta musika ez dago hortik salbu. Alabaina, orohar jendea ez da tronpatzen. Talde bat irudian soilik oinarritzen denean diskoetan edo zuzenekoetan deus berezirik eskaini gabe, fite ahanzten da. Horregatik diot irauten duten taldeek, nahiz eta denak gustuko ez izan, jendearentzat zerbait dutelako irauten dutela. Besterik da jendea gustatzen zaiona zuri ez gustatzea. Fase istorio bat da musika. Biziki ona edo biziki txarra izan zaitezke, baina jendeak oharkabea espero duena proposatzen baduzu txinparta pizten da. Horregatik saiatzen dira ekoiztetxe handiak jendeak zer nahi duen jakiten, edo okerrago, esku artean dutenaren arabera gogoak pizten.

Artistikoki zer eskatzen dizu gogoak?

Willis Drummond-ekin ez dugu sekula kontzeptu batean sartu nahi izan. Bildu, kantuak egin eta barnean genuena kanporatzea izan da gurea, musikaren funtsari esker gure mementoko isla zabaltzea. Pertsona bezala aldatzen naizen heinean normala iruditzen zait ene musika aldatzea. Horregatik dut batzuetan kantuak inkontzienteak egiten dituen sentsazioa. Entzun duzunaren, bizi duzunaren edo zarenaren arabera kantuak

NORTASUN AGIRIA

Jurgi Ekiza. Baionan sortua 1980an. Willis Drummond taldeko ahotsa, gitarra, eta letragile nagusia da. Taldearekin *Anthology*, *Willis Drummond*, *Zuzenekoak*, *Istanteak*, eta *A ala B* diskoak plazaratu ditu, azken diskoarekin bi urtez 180 kontzertu eman eta Parisko Olympia bezalako aretoetan jotzera iritsi zirelarik. 2014ko azaroan, alta, parentesia ireki eta itzulera datarik gabeko etena egitea erabaki zuen taldeak. Hori probestuz, bakarkako lehen diskoa ateratzekotan da Ekiza. Hori gutxi ez eta Zura taldearen azken fitxajea da.

dituzu buruan. Halako batean zati bat eskapatzen zaizu eta mingain puntan duzun baina oroitzen ez duzun hitza ateratzea da jokoa. Psikologoaren-gana joatea bezalakoa da, gauzei ateratzen uztea nora eramango zaituzten pentsatu gabe. Konplikatu da, alta. Lehen instantetik hasten zara filtro batzuk ezartzen. Zerbait eztsuegia atera bazaizu, taldekideei ez zaiela gustatuko erran eta zure buruari jotzea debekatzeko diozu. Errazena da debekua besteen ahotan ezartzea zure kontua ez balitz bezala. Hala, bakarkako disko honetan, etortzen zitzaidan guztia atera eta onartzea izan da xedea. Bitxia da, ez duzula erabakirik hartzen iruditzen zaizu, kantu batzuk ez direla zureak, nahiz eta funtsean inoiz baino zureagoak izan. Ez dut alferrik usu hotza eta gertatzen denarekiko distantzia naizen sentsazioa. Ez dut arazorik gauzak gordin ikusi eta gordin errateko. Holakoa zarenean, ez baduzu poesiara jotzen, gogor, gordin eta ezkor ateratzen zaizu dena. Afrusa ederki errateko balio dit poesiak.

Mintza gaitzen alde afrosaz. Biziki erraza omen da musikaz bizitzea... musikarientzat salbu.

Oraintsu arte, aski ongi neraman industriarekiko bizikidetzat. Onartzen duzu ekonomia bat badela, badakizu zenbat jende mugitu dezakezun, zenbat disko egin dituzun, zure prezioa horren araberakoa dela... Neurtu beharrekoak neurtzen ikasita eroso sentitzen nintzen. Arazoa da, funtzionamendua ulertu arren, ez duzula aski diru sortzen lasai, goxo eta ongi bizitzeko. Topera ari zarenean ez zaizu hainbeste inporta, perspektiba bat daukazu, badakizu zergatik eta zertarako ari zaren, zuzenekoan plazera duzu... Baina pauso bat egitea erabakitzen duzu eta 5-6 hilabetez dena bukatzen da. Ez duzu deus ondoan, prekariedade gorria. Jendearekin naitzen alde baikorrari heltzen diot, fedeari eusten saiatzen naiz, baina asteak eta asteak pasa ditut aski zela eta dena pikutara igortzeko tenorea zela pentsatuz. Aldi berean dena eta deus ez, berriz ere hori da musika enetzat. Jotzen duzunean jendea kontent da baina gelditzen zarenean inori ez zaizkio zure akordeak eskas. Gainera, musikan dena ez doa

OFF THE RECORD

Atzera kontaketa

Luzaiden errefuxiatuta topatu dugu Jurgi. Musikarako eta burua egurasteko behar dituenak baidarik ez ditu eskura. Ideiak, asmoak eta ametsak erdi kontrabandoan iristen zaizkio, frantses matrikuladun autoak tabakoa erosi eta ezantza botatzera nola. Hiltzeko prest daudenak soilik sortzen dira berriz. Geroz eta gutxiago falta da.

batera. Zure taldea anitz ibil daiteke hortaz bizitzera heldu gabe eta beste batzuk gutxi joz ederki bizi dira. Parisko Olympian jo genuen hilabeteen ez nintzen egun baino askoz aberatsagoa.

Alta, artistak ez, industria da krisian dagoena.

Musikarien bizkar sosa irabazten zutenek ez dute etekinik ateratzen, edo ez lehen bezainbat, beraz krisia da. Eni ederki iruditzen zaizkizuten kontura inor ez aberastea. Afera da gauzak inoiz baino fiteago aldatzen direnez, etengabe zerbait galtzen ari garela iduri duela, baina berehala agertzen da ordezkoa eta funtzionatzeko manera da aldatzen. Beti pentsatzen dugu lehen hobeki zela, sanoagoa, gizatiarragoa. Diruak dena usteltzen duela errepikatzen dugu behin eta berriz. Baina ez gaitzen engaina, 1970eko hamarkada idealizatzen dugunean, ez dezagun ahortzi Beatles, Jimmy Hendrix eta abarrak famatu egin zirela biziki onak zirelako, baina batez ere, "musikaren

bidez sekulako dirutza irabaz dezakegu!" erranez loriatzen zen jendea zutelako gibelean. Orain logika hori festibalek pasa da eta guk giroa ez dela lehengoa edo diruak dena usteltzen duela marmarka segitzen dugu, hurrengo aldaketa gertatzean festibalak izugarriak zirela erraten bukatuko dugula ohartu gabe. Betikoa da, batzuek badakite haien sosa non inbertitu egoerari probetxua ateratzeko, eta egun, festibalak kenduta, musika ez da errentagarria. Orain arte bankari batek nahiago zuen dirua musikan inbertitu oihalgintzan baino, musika ekonomia indartsua zelako, aberasteko modukoa. Orain ez. Hori da aldatu den gauza bakarra. Lehen musikan inbertitzen zutenek orain material ekologikoetan inbertitzen dute. Ez dute ez musikan ez ekologian sinesten, baina beti berdina dira sosa irabazten dutenak.

Sinesmen inbertsio bat da Willis Drummond zuretzat?

Orain urtebetera arte ene bizitza osoa izan da. 2004an taldearekin hasi ginenetik ez dut besterik izan buruan. Aurtun ikasi dut Willis Drummond kantaria soilik ez izaten. Orain arte taldea, taldea eta taldea zen ene bizitza, garbi nuen hala behar zuela eta horren kon-

tzientzia osoa nuen. Taldekideak beti izan dira biziki hurbileko pertsonak, beti elikatu dugu familia harreman bat, une batean ez bada bestean gehienak elkarrekin bizi izan gara, etxean entseatu dugu... Egiatzotasun horren gainean eraiki dugu taldea, hori transmititzen genuen eta horregatik zioen jendeak zuzeneko talde bat ginela. Pixkanaka, bizimoduaren aldaketak, bakoitzak bere bidea urratu izanak, musikalki nabaritzen den eboluzio bat eman digu. Luzaz galdetu diot ene buruari taldearen mamia zen lotura fusional hori gabe berriz jotzen hasteak merezi ote zuen. Gaur baietz diot, merezi duela. Orain arte genuena mantentzen tematu gabe, gauzak aldatu direla onartuz, argi dut ederki pasa genezakeela. Ez gara damutzen Willis Drummond guretzat izan den eskolaz. Bata bestearen ekoizlea, managerra, musika irakaslea... izan gara. Guk grabatzen genuen, guk zuzentzen genizkion elkarri akatsak. Sekulako eskola da grabatu duzuna berriz entzun eta ondokoak "ahotsa desafinatuta da!" erratean txistua irentsi eta onartzea. Taldearekin joz ikasi dut dakidan musika pixarra eta artistikoki ez dugu inolako kontzesiorik egin. Beharbada ez dugulako gehiago elkarren epaile izan nahi sortu da pausatze behar hori. Zerbait galdu genuen, ez genuen onartzen

bilakatzen ari ginena. Horregatik diot, hori sanoki aipatu eta bakoitza zertan den onartuz gero, ez dela arrazoirik berriz ez hastea.

Bitartean bakarka disko bat ateratzea zure abizena ez dela Willis Drummond aldarrikatzeko manera da?

Ez bakarrik musikalki, pertsonalki ere aurrean jabetu naiz ene bizitza ez dela taldea bakarrik. Izugarritzko bertigoa da zure bizitza taldea baizik ez dela ohartzea. Horregatik sentitu dut taldetik askatzeko beharra, horregatik saiatu naiz filtro guztiak saltarazten. Taldetik libratu behar izan dut zer naizen onartzeko. Azken 15 urtetan buruan izan ditudan riff eta kantu zenbait biltzen ditu diskoak. Nahiz eta publikoki sekula ez jo, buruan hainbeste entzunik, abestiak bukatuak zirela iruditzen zitzaidan. Hori atera eta gorputza ematea izan da dena, autozentsuran eta apainketan erori gabe, ene buruarekin leiala izanez. Kantuak sortzea eta disko bat kaskoak jantzita behin eta berriz entzutea dira musikak ematen dizkidan plazer handienetakoak. Horregatik egin nahi izan dut diskoa diskoarentzat, gero jende aurrean joko dudana ala ez pentsatu gabe. Jendeak objektua eskuetan hartu eta kantuak behin eta berriz entzutea nahi nuke, sentitu dezala. ■

KOBANÊKO ERREFUXIATUEN KANPAMENTUA

Eguzkia gordetzen den lekua

| IRANTZU PASTOR |

Turkiaren menpeko Kurdistanen dago errefuxiatu kurduen Rojava kanpamentua, Suruç-Pirsus udalerriaren inguruko lautada lehor handi baten erdian, Siriako mugatik 10 kilometrora. Kurdistango Kobanê hirikoak dira bertako bizilagunak: Daesh-ek (Estatu Islamiarra) 2014ko irailean hiria eraso eta hartu zuenean ihesi atera behar izan zuten eta 8.000 kurdu lautada handi batera iritsi ziren esku-hutsik, Rojava Camp-en sorburua izango zenera.

Bizi baldintza gogorrak. Hona ez da nazioarteko erakundeen ezta Turkiako Gobernuaren laguntzarik iristen. Goizean goizetik 40 gradu inguruko tenperaturak jasaten dituzte udan eta eguzkia jaisten hasten den arte zaila da plastikozko dendez gain norbait ikustea. Denda batean bilerak egiten dira, beste batean eskola dago eta beste batean noiz-behinka etortzen den mediku batek kontsulta pasatzen du.

Haur babesgabeak. Rojavar asko oso gazteak dira eta senideak galdu dituzte bidean. Argazkiko neskak bi anaia txikien ardura du. Kobanê Daeshen esku erori zenean ume asko gogor torturatu zituzten Islamera ez bihurtzeagatik; neska gazte asko bahitu eta esklabo dituzte orain.

“Nahiago dugu borrokan hil”. Rojavako herri kurduaren babeserako miliziek 2015 hasieran berreskuratu zuten deuseztatuta dagoen Kobanê hiria, erresistentzia kurduaren —eta faxismo islamiarraren kontrako— ikur bilakatua. Daesh-ek gehiagotan eraso dituen arren, asko hirira bueltatzen saiatu dira. Egun, Rojava kanpamentuan 1.000 kurdu inguru bizi dira eta milizietan borrokan daudenen senideak dira kanpamentuko gehiengo handia. “Norbaitek egin behar dio aurre Daeshi, ez ditugu gure lurak hiltzaile horien esku utziko, nahiago dugu borrokan hil, haien agindupean bizi baino. Oso harro gaude gure seme-alabak armak hartu eta gure herria defendatzen ari direlako”.

KOBANÊKO ERREFUXIATUEN KANPAMENTUA

Abdullah Öcalan. Irudian, emakumeen milizien ikurrak, borrokan hildako gerrillarien argazkiak eta Turkiak 1999. urtetik preso duen Abdullah Öcalan mugimendu kurduaren buru ideologiko eta politikoaren posterra.

Etorkizuna amets. Kanpamentuko gazteak etorkizunari nola aurre egin erabaki beharrean daude: muga pasa eta armak hartu, Rojavara bueltatu berreraikitze lanetara, Europarekin amets egin...

KOBANÊKO ERREFUXIATUEN KANPAMENTUA

Eguzkiaren gordeleku. “Roj” kurdueraz eguzkia eta eguna da. Rojava hitzak, eguzkia bukatzen deneko lekua edo egun bukaera erran nahi du. Hortaz, Mendebaldeko Kurdistan Rojava izenez ezagutzen da (Siriako mugen barruan kokatzen den Kurdistan hain zuzen ere). Kanpamentuko errefuxiatuek eguzkia Kobanê atzean gordetzen ikusten dute ilunabarrero.

Kurdistan askea helburu. “Zaila da etorkizuna irudikatzea, baina ahalik eta azkarren gure lurretara bueltatu nahi dugu eta hori lortzeko borrokatuko dugu, horrelakoak gara kurduak”. Daeshen burututako erasoek eta herriarengan eragindako beldurrak Kobanê txikitu eta ilun bat utzi dute. Hala ere, kanpamentuko errefuxiatuek argi dute: existitu behar ez lukeen Turkia eta Siriaren arteko muga bota eta Kurdistan anitz eta aske batean bizitzea dute helburu.

DANI BLANCO

**Garbiñe
Biurrun
Mancisidor**

LEGELARIA

Katalunia: urratsez urrats, egunez egun

GERTATU DA, gertatzen ari da, hobeto esanda. Horren grina handia sortu zuten hauteskundeak egin dira, autonomikoak ala plebisztarioak, auskalot! Botoak zenbatu dira, herriaren erantzuna eta nahia interpretatu eta bete, besterik ez da gertatzen. Hor dago, noski, oraingo erronka, eta ez da nolanahikoa, ez.

Emaitzak sobera ezagutzen ditugu; buruz dakizkigu. Normalean gertatzen den moduan, ez dira emaitza “garbiak”, hau da, negoziatzera behartzen dute eta hori ez da beti alderdiek espero zutena. Gainera, kopuruak garbi badaude ere, oso interpretagarriak dira eta, kasu honetan, bereziki, nork bere irakurketa egin du:

– Orain gutxi arte hauteskunde arruntak zirela aldarrikatu dutenek, independentziaren aldekoek galdu dutela diote.

– Independentziaren alde zeudenak jabetu dira gauzak ez direla horren errazak.

– Beste arlo batean mugitu direnek –arlo sozialean bereziki– ez dakite non kokatu diren, baina ohartuko ziren, zalan-tzarik gabe, beren aldeko bozak eskuz esku eta interpretazioz interpretazio dabil-tzala.

– Askok onartzen dute erabakitze-ko eskubidearen alde gehiengo handia dagoela.

Berriro ere, hau ez da “plebisztitu” garbia izan. Herriari ez zaio aukerarik eman independentziari bai ala ez esateko; baiezkoaren aldeko botoa sakabanatu da –kontrakoa ere bai– eta ez da horrela adierazi. Baiezkoak eta ezezkoak ez dira interpretagarriak

Berriro ere, hau ez da “plebisztitu” garbia izan. Herriari ez zaio aukerarik eman independentziari bai ala ez esateko; baiezkoaren aldeko botoa sakabanatu da –kontrakoa ere bai– eta ez da horrela adierazi. Baiezkoak eta ezezkoak ez dira interpretagarriak. Baina Estatuak ez du horrelakorik

nahi izan; ez du beste aukerarik eman. Beraz, ez da ez egokia, ez zuzena, ez leiala ere orain horrelako irakurketak egitea.

Bestalde, kanpaina ere bitxia izan da. Bitxikeria asko gertatu badira ere, nik larrienak aipatuko ditut: lehena, Mas presidentea eta beste bi pertsona inputatu gisa deklaratzera deitzea 2014ko azaroak 9an herri kontsulta gauzatu nahi izateagatik, hauteskundeak egin eta bi egunera. Bigarrena, kanpainen zehar Konstituzio Auzitegiaren Lege Organikoa aldatzeko egin den prozesua, Kataluniako –edo beste nazioetako– agintariak euren karguetatik desjabetu ahal izateko, hain zuzen ere, legea bihurrituz eta Konstituzio Auzitegia are gehiago politizatuz. Argi dago bi erabaki horiek eragina izan dutela hauteskundeetan: ondoren gertatu delako, eta bigarrena Estatuaren eta PPren indarra eta ahalmena –legearenak– agertu dituelako.

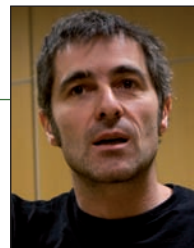
Eta emaitza horiekin zer? Bada, argi dagoena da Junts pel Sí taldeak aurrera egin nahi duela independentziaren alde, baina pausoka. Estatu egiturak osatuz hasiera batean, eta aurrerago, independentzia aldarrikatuz. Horretarako boto gehiago behar ditu Parlamenten, CUPenak, beraz. Gainera, asmo horretan kointzidentzia handia dute. Nik ez dakit zer gertatuko den, Mas berriro ere President izango den ala ez, CUP nahiko tinko ari baita haren kontrako jarrera mantenduz. Baina ez zaio erraza izango posizio horretan jarraitzea –orain gutxiago, Mas auzitegitik pasa behar duenean–, presioak –edo iradokizunak– daudelako, Katalunian eta hemen ere bai. Azkenean, Mas presidentak murrizketa sozialak egin ditu –beste askok ere bai–, baina Kataluniako herriak kalean agertu zuen independentziaren nahia Mas berak –beste batzuekin– bideratu du politikoki eta instituzionalki. CUPEk erabaki behar du, noski, baina ez da erabaki erraza, inolaz ere. Dena den, hasitako prozesua aurrera eramatea da herriarekiko duten konpromisoa, batzuek eta besteek.

Urratsez urrats, egunez egun, beraz, arrazoi demokratikoa gauzatuz praktikasunez eta legitimitate osoz. ■

Mikel Basabe

IRAKASLEA ♦

INIGO AZKONA

Delirium

HORRELA ESATEN GENION, gaztetan, Delirium Tremens musika talde mutrikoarrari. Bat-batean etorri zait gogora.

Ia hogeita bost urte dira desegin zenetik, baina batzuek “eskuak atera eta plas-plas dena bota ondo”, eta horregatik edozer bota dezakete, lasai: orain bai, orain egin daiteke galdeketa bat hiru herrialde baino hartuko ez dituen. Ze hiru herrialde izango eta, justu, EAEkoak. “Zerutik emana nere hanketan mundua”, eta horregatik jarrera aldaketa erabatekoa zertan azalduz ere ez daukat. “Nahi dudana”, urteetan kontrakoa esan eta agindu badut ere. Urteetan dogma izandakoa, orain printzipiora ere ez da ailegatzen.

Badakit ez dela kontu berria, azken urteotan ugaritu egin bada ere. Esaterako, Nafarroako udal-terreko balkoietan ikurrina ez jartzeari: urte luzez bekatu mortala, orain bihurtu zaigu normala. Gogoratzen duzue Leitza sorturiko iskanbila? Edo Espainiako bandera udal-terreko balkoietan egotea. Bueno... zer zen hura! Egunokin, Laudion ere jarri dute. Zer esanik ez: Abiadura Handiko Trena kosta ahala kosta geratu beharra zegoen, “bitarteko guztiak” erabiliz, nahiz eta gero, Gipuzko-

*AHT kosta ahala kosta
geratu beharra zegoen,
“bitarteko guztiak”
erabiliz, nahiz eta gero,
Gipuzkoako Aldunditik
normaltasun osoz
ordaindu zitzaion
Jaurlaritzari trena
egiteko behar zuen dirua*

ako Aldunditik normaltasun osoz ordaindu zitzaion Jaurlaritzari trena egiteko behar zuen dirua. Ekarpenetik deskontatu? Baita zera ere. Gogoratuko dugu beste hura?: “Lege injustuak indargabetu arte, demokraziarik ez” ei zen egongo. Harik eta alderdien legea beteta (eta, nonbait, alde aurretik ba ei zeuden ‘morrontza loturak’ alde batera utzita) lasai asko bizi gaitezkeen legerik antidemokratikoenarekin ere. Lege guztiak bete behar baitira; zer diot nik lege! Epaileen agindu guztiak ere bete behar dira. Igeldoko desanexioaren kasuan, esate baterako: “Zu hona, zu hara, nik agintzen”, eta azkenean herri/auzoa ez hona, ez hara.

Kasu! Ez zait niri txarto iruditzen, “garai politiko berriak” horrela eskatzen ei du eta. Ados. Baina... azalpentxoren bat emango? Izan ere, “hargatik-politik” hori ez zait, bada, oso egokia iruditzen; ematen du “nik nahi dudanean eguna, gogoak jo eta gaua”. Eta, jakina, norbaitek kritikatzeko badu, “zu gora, zu behera... nik nahi det”, kritikagileak ezker abertzalekoak ez direla esan, eta arazoa konpondurik... Hara! Azkenean deskubritu dugu aldatzen ez den zerbait! ■

XDZ

Joanes
Etxebarria

♦

KAZETARIA

Selfie

CATHERINE BALET-EN argazki bat aipagai zuen Conny Beyreutherrek *Zazpikan*, *Strangers in the light* serietik hartua. Nini bat argazki eta bideo kameraz inguratua da, eta pantailen atzean diren pertsonak iluminatuak bezala ageri dira. Serieko argazki guztietan ere hala da, pantaila andana bat eta atzean pertsonak, argituak.

Pantaila horiek, telefonoak, tabletak, ordenagailuak edo argazki eta bideo kamerak dira. Telefonoak dira anitz, eta etxetik kanpo segurenik, izan hirian izan baserri aldean, horiek ditugu gehien begiratzen ala ikusten. Gainera gehienak ordenagailuak

dira, Facebook ere badutelako.

Beste egunean, jatetxe batean, begitarte batzuk argitu ziren, pantailak zirela medio. Argazki bat norberaren buruari lehenik, *selfie* bat egungo mintzairan errateko, eta interneten publikatu gero, sare sozial delakoan. Ondokoak iruzkin bat idatzi, eta argazkiaren egileak errefera gero. Argazki gehiago, eta iruzkin gehiago. Elkarren ondoan jarriak ziren pertsona horien arteko komunikazioa, momentuan bertan, mundu osoan ikusgai zen, mundu guztia-rentzat, salbu beharbada mahai inguruko batzuentzat, internet falta zitzaielako. ■

Jose Inazio Basterretxea

♦ EHUko IRAKASLEA

Arte et Marte

JAINKOAREN ZERUAZ diharduelakoan, mundu biran ari garenon bizitzaz hitz egin du erlijio katolikoaren hierarkiak mendetan; eta gizakiaren pausoak eta norabideak arautzeko legeak idatzi, begi bat goikoari begira eta bestea parez parekoari.

Zeruaren aitzakian Elizak hartu dituen erabaki *lur-tarren* baitan, usu identifikatu dira politika eta erlijioa, gerra eta erlijioa, boterea eta erlijioa, pertsonalismoak eta erlijioa... jazarpena, mehatxua, kondena, sua eta erlijioa... Erromak egin ohi duen modu bertsuan aritu dira Lurraren azalean erlijio ugari; hartara, katolikoena ez da salbuespen.

Frantzisko aita santua Vatikanon aukeratu zutela igaro dira egunak, hilabeteak eta urteak. Egin du euri eta sargori, elur eta haize.

Barearen atzetik etorri da ekaitza. Eliza erromatarren aurreko politikarekin hautsi du Frantziskok. Ez du jainkoaren zeruarekin hautsi, haren ordezkari

lurtar zenbaitekin baizik, aurreko *status quo* delakoaren urloak iratzartu eta inertiak iraultzeko.

Artoski eta indartsu ari da aita santua, *Arte et Marte*. Itxura batean, organigrama katolikoa ari da arazten Jorge Mario Bergoglio Sívori; eta Kardinalen Kontseilua lagun, Kuria Erromatarra berriztatzen eta eguneratzen.

Eliztar jendearen eta publiko orotarikoaren aurrean azaltzeko, aingeruen sexua baino, Frantziskok gogoan hartu ditu ekologia, garapen jasangarria, abortua, sexua, Kuba eta Estatu Batuen arteko harreman zaila, Kolonbiako gerra zibila...

Urte biko jardunean, mundura hurbildu du aita santuak beste batzuek urrundutako ametsa. Eta mundua bilakatu zero eta jainko. Hala diote horretaz dakitenek.

Etxe barrura begira, Frantziskok badu nondik ginarrak eta erratzak pasa. Pederastia-salaketak ez dira amaitzen. Misoginia ez da gaunditzen. Erabakiguneen demokratizazioa ez da azaltzen. Vatikanoren zirrikitu ekonomikoak ez dira argitzen...

Wojtyla poloniar eta Ratzinger alemaniarraren agintaldi eskuindarrek eragindako diaspora katolikoa biltzen saiatu beharko du oraingo aita santuak, gainerako sinestunak bazterrean utzi gabe. Errape askotako esneak jetzi beharko ditu kaiku berera aita santuak.

Fedea, indarra eta lagun asko ditu nahitaezko Bergogliok bidean aurrera egiteko, ez baitzaie autopsiarik egiten Erromako gotzainei mundu hau uzten dutenean bestera joateko. ■

*Urte biko jardunean,
mundura hurbildu du
aita santuak beste batzuek
urrundutako ametsa.
Eta mundua bilakatu
zero eta jainko.
Hala diote horretaz dakitenek*

**TALLERES
MITXELENA S.COOP.**

Torno bertikala: Ø 4.200 x 2.000
Fresadora: 10.000 x 3.500
Barrenatze mekanizatua

Talleres Mitxelena, S.Coop.

Eziago Poligonoa • Zikuñaga Auzoa • 20120 HERNANI (Gipuzkoa)
T 943 55 25 12 - 16 • F 943 55 28 16 • info@talleresmitxelena.com

www.talleresmitxelena.com

Irati Elorrieta

♦ IDAZLEA

Gerratik gerrara

EAEKO AUTONOMIA ESTATUTUAREKIN batera jaio zen Irati Elorrieta Algortan. Berunezko urteak deitu izan diren sasoi zurrumbilotsu haietan hazi zen amaren sabelean eta handik kanpo. Giroa ezegonkorra izanik, baziren balizko kolpe militar baten zurrumurruek, eta politikaren gerizpeetan gertatzen zenak ezinegon sortzen zuen bere gurasoengan. Irati Elorrieta urte bete eta bi hilabeteko haurra zenean gauzatu zen kolpea, Antonio Tejero buru, zorionez, arrakastarik gabe.

Unai Elorriagaren *Iazko bezurrak* nobelan Irati Elorrietaren haurtzaro eta gaztaroko bizitoki izan den Algorta pentsatzen du Irene Arriasek. Algorta pentsatzen du pixka bat eta, batez ere, indarkeria. Autoritatea, obediencia eta “soldadu asko behar da, hogeita bat urtekoak”. Irene Arriasek, indarkeria pentsatzen duenean, haren grabazioak ere pentsatzen ditu: “Pertsonak begietatik 40 zentimetrorara hiltzen, odolusten, ordenagailu batean”. Irati Elorrietak liburu hori 35 urterekin irakurri duenean, zenbait egunez, irudi batzuk noiz erakutsi behar diren eta noiz ez eztabaidatu da. Olatu batek Bodrumeko hondartza batera Ailan Kurdi hiru urteko umearen hilotza eraman eta, hainbatek, telebis-tako irudietan ikustean, negar egin duenean. Irati Elorrietak bere seme txiki-ena ikusi du, itotako umeak izen propioa eta haren heriotzak arrazoi bat izan arren, haur denen aurpegia ezkutatzen zuelako Turkiako hondartza hartan etzanda. “Atzoko ume hilak, bihar lurruna”, idatz lezake Elorriagak.

Iazko bezurrak baino hila-bete lehenago argitaratu zuen Mikel Peruarenak *Su zelaiak*, Gerla Handira hiltzera joan ziren soldadu euskaldunen belaunaldiaz.

Beleek eta mitek uzta jan zuten uda hartan, kantuan ere zenbaitzuk, “*Berlinerat!*” esanez partitu ziren 21 eta 48 urte arteko gizon gehienak. Alemanek preso hartutako soldadu euskaldunen kantuen grabaketak entzun zituen Irati Elorrietak Berlingo Etnologia Museoan, ehun urte geroago. *Gernikako Arbola* abestu zuen gizonaren ahotsak zirrara handia eragin zion.

Bi nobelak argitaratu eta ia urtebetera irakurri ditu Irati Elorrietak, bata bestearen jarraian, 2015eko udan, Euskal Herrian pasa dituen asteetan. Sirian eta Iraken, eta Europako mugetan milaka hiltzen ari direnean, lau milioi erbesteratu kalkulatzeko direnean. Berlinen, oporretatik bueltan eta Irene Arriasek pentsamenduekin kutsatuta, Boko Haram-ek bahituta izan dituen eta ihes egitea lortu duten emakume nigeriarrei buruzko erreportajea irakurri du. Milaka dira talde islamista horren krudelkeriaren

biktimak ere, milioi inguru ihesean. Basatia da emakumeok kontatzen dutena, bizi izan dutena, ikusi dutena. *Zeitmagazine*ko portadan, zuri-beltz kontrastedunean, aurpegi erdia ilunetan eta beste erdia argiztatuta, 14 urteko Talatu ikusten da. Erretratu horrek *National Geographic* aldizkari-ko portada ikonikoa ekarri dio gogora Irati Elorrietari. 1984 hartan, begiraleari zuzen-zuzenean begiratzen zion neska afganiarra, Sharbat Gula, Pakistaneko errefuxiatu zela batean erretratatu zuen Steve McCurry argazkilariak.

Alemaniarra egunero hamar mila errefuxiatu hiltzen ari omen diren udazken honetan, Irati Elorrietak duen sentimendua da, kontakizunak, kronikak, irudiak, ez direla inoiz nahikoa. Hutsune handi bat geratzen dela bete ezinik, ulertu ezinik. ■

Antton Olariaga

argia 2016ko egutegia

Egunero etxe, elkarte eta eskoletako hormak edukiz jazteko

EGURREZKO
TAULA

50€

egutegia opari

Historia gaiak
Hitzokeiak
Etixerako gomendioak
Zientzia
Baratzeari
Errezetak
Efemerideak
Santuak
Euskal izendegia
Eguzkia, ilargia eta mareak

EGUTEGIA

9€

Eskaerak:

www.argia.eus/denda • denda@argia.eus • ☎ 943 371 545

«Agian itsusi ikusten gara ispilu horretan, baina izan garena erakusten du filmak»

Euskarazko lehen filma da *Gure Sor Lekua*, 1956an filmatua. Desagertutzat genuen pelikula aurkitu eta ikerketa lan hori lehenik doktorego tesian eta ondoren dokumental batean jaso du Josu Martinez bilbotarrak. Barrura begiratzeko leihoak edota Sagarren denbora filmen egileak komeriaz betetako bilaketa dakarkigu azken dokumentalean: *Gure Sor Lekuaren bila*.

| MIKEL GARCIA IDIAKEZ |

Argazkiak: *Gure Sor Lekuaren bila*

“Euskal zinematik badu metafisikatik”, diozu dokumentalaren hasieran.

Mark Legassek zioen moduan, Euskal Herria existitu ere egiten ez den herria da eta beraz ikusten ez den zinema dagokio. Euskal zinemaren historia da, trantsiziora arteko pelikula gehienak ezin baitira ikusi, galdu direlako edo galduarazi zirelako. Paradoxikoa da irakurtzea historialariek nola sekulako juzkuak egiten dituzten pelikulei buruz eta gero bukaeran dioten pelikula hori gal-duta dagoela. Metafisika egiten ari dira, ikusi gabeko lanak epaitzen.

Gure Sor Lekua filmaren bilaketa da dokumentalaren funtsa. Diasporari zuzendutako filma izan zen, bukolikoa eta idilikoa. Garai hartan pelikula ikusi eta dokumentalean agertzen den Kristiane Etxaluzek dio, adibidez, “ñoñoa eta aspergarría” iruditu zitzaiola, “gauza zaharrei lotua”.

André Madré filmaren zuzendariak 13-15 urterekin alde egin zuen Euskal Herritik eta herrimin handia zeukan. Gainera diasporarekin eta errefuxiatuekin harremana izan zuen eta horrelako giroetan, sorlekutik urrun, berau idealizatzeko joera dago. Herrimin hori jasaten zutenentzako pelikula egin nahi izan zuen. Dena den, irudiak bakarrik ikusten ditugunez [pelikularen audioa ez da berreskuratzea lortu oraingoz], ez dakigu pasarteren batean diskurtso kritikoagoa ba ote zegoen, edo Arkadiako diskurtso ateporala zen nagusi. Edozein kasutan, kontuan hartu behar da garai hori

trantsizio edo pitzadura garaia dela; 50eko hamarkadan Madrék erretratatzeko duen mundua desagertzen ari da, eta nostalgia kutsua hortik datorkio. Belaunaldi eta ziklo berri bat sortzen ari da eta horregatik aldarrikatzen du Kristianek euskalduna eta modernoa izateko beste modu bat. Baina nabarmendu behar da Madré aldi berean tradizionalista eta iraultzailea dela, mundu zahar hori medio berri baten bidez jasotzen duelako eta lehen delako zinema euskaraz egiten.

“Tonu umoristikoa bada modua hainbeste gorrotatu dudana autore orojakile eta guapo-ustekoaren rolari aurre egiteko. Neure buruaz barre egiten agertzen naiz”

Horrek duen balioarekin...

Bai, nahiz eta harritu nauen garai-ko lekukoek zelako naturaltasunez esaten zidaten euskaraz zela, inolako inportantziarik eman gabe. Ziurrenik gure Hegoaldeko betaurrekoekin goazelako eta garai hartako debekuekin euskarazko film bat egiteak sekulako balioa zuela-

ko, lehenengoa izateak are gehiago, baina Iparraldean euskara ez zegoen debekatuta, eta esaterako *Herria* aldizkaria zegoen, salduenetakoa (baita lehenago *Eskualduna* ere).

Gizon bitxia izan zen pelikularen egilea: André Madré Hazparneko jenerala, Bigarren Mundu Gerran eta Afrikako deskolonizazioan aritua.

Honetan ere antzera: Hegoaldekoontzat bitxia izan daiteke Euskal Herriari buruz euskaraz errodatu zuena jenerala izatea, baina XX. mende hasierako Iparraldeko soziologiari erreparatuta ez da profil arraroa. Euskalduna eta frantsesa izatea ohikoa zen, Lehenengo Mundu

Urriaren 23an, Mauleko Xiberoa Zinez egunean emango dute dokumentala. Azaroan, Bilboko Zinebi festibalean, Hazparneko Zinegin jaialdian, Hernanin eta Zumaian. Zure herrian emanaldia antolatzeko, idatzi info@guoresorlekuarenbila.eus helbidera.

Gerran adibidez Hazparneko gazteen %20 inguru hil zen frontean borrokan. Egia da, dena den, ejertzitoan karrera egin eta pasadizo ugari bizi izan zituela. Militar denboraz idatzi zituenak aurkitu nituen bere etxean eta berak zioen zortea izan zuela, historia gertatzen zen lekuetan egotea egokitu zitzaiolako. Kapitaina baino ez zela bidali zuten, beste hainbatekin batera, alemaniarrekin armistizioa sinatzera; Gestapotik ihes egitea lortu zuen; Frantziako armaden buru izan zen Afrikako herrialdeen deskolonizazio eta independentzia garaian...

Zuzendaria bakarrik ez, *Gure Sor Lekuaren* gidoilaria ere gizon berezia dugu: Jean Elizalde *Zerbitzari*, apaiz euskaltzaina. Kontrabandoaz, euskaldun izateaz, pilotaz... ironiko agertzen da dokumentalerako berreskuratu duzun elkar-
rizketa batean.

Frantses telebista bateko artxiboan aurkitu nuen elkarriketa, *Zerbitzari* buruz egin zuten dokumental labor batean. Nahiko tipo kaus-
tikoa da, frantses kazetaria joa-
ten da apezha harrapatu nahian-
edo, eta *Zerbitzari* beti du
erantzun zirikatzailea prest. Per-
tsona guztiz ezezaguna da guta-
ko askorentzat, baina bazen nor-
bait: Euskaltzaleen Biltzarreko
idazkaria izan zen urtetan, eus-
kaltzaina, bertso epailea... eta
haren eskuizkribu eta gutunak (ilobarenean
aurkitu nituen) sekulako altxorra dira, digitali-
zatu beharrekoak.

Ikerketa generoko dokumentaletan, Oskar Ale-
griaren *Emak Bakia Baita* izango da euskarazko
azkenetakoa. Alegriak dio ikerketa eta bilaketa
proiektu hauetan bidea bera dela politena.

Bidean gauzak aurkitzen zoaz (aipatu berri
dugun *Zerbitzari* ezagutzea, kasurako), milaka
adar sortzen zaizkizu, oso politak, baina adar
bakoitzean geratzeak bidean galtzeko arris-
kua ere badauka.

**“Arazoa da kultura ornogabea
eta egituratu gabea dela
gurea. Existitu ziren film asko
ez ditugu ezagutzen eta ez
zen transmisiorik egon, horra
gure drama”**

Bide gorabeheratsua eta malkartsua da zure
bilaketa, eta negarraren eta barrearen artean,
barre egitea erabaki duzu dokumentalean.

Neure buruari edo aurkikuntzari inportantzia
emanez transzendente jartzea oso nekeza iru-
ditu zitzaidan. Aurkikuntzaren tamainaz ohar-
tuko da nahi duena eta interesanteagoa da irri-
barre batekin kontatzea, ikerketan jasotako
kolpeak erlatibizatzen laguntzen du. Donos-
tiako Zinemaldian batek baino gehiagok esan
dit gaia ez zitzaiola batere interesatzen, baina
gero ikusi eta oso ondo pasa zuela. Euskal
kulturari buruzko dokumental folklorista
izango zuten buruan eta, tira, halako jendea
ere erakartzeko behintzat balio izan du.

Dentistan ere ikusi zaitugu! Zer moduz aktore
lanetan?

Batez ere nire buruagatik ematen zidan erre-
paroa, bizitza guztia pasa dudalako esaten ez
zaidala gustatzen dokumenta-
lean autoreak agertzea; badirudi
zure burua erakutsi nahi duzula.
Baina bilaketa kameraz doku-
mentatzen joan nintzen eta
materiala berrikusterakoan kon-
turatu nintzen irudien zati handi
batean ni agertzen nintzela, aldi
berean istorioak galdu egingo
zuela lehenengo pertsonaren
ikuspegitik narratu ezean, eta
onena hala egitea zela erabaki

nuen. Behin hori egiten jarrita, pentsatu nuen
tonu umoristikoa bazela modua hainbeste
gorrotatu dudan autore orojakile eta guapo-
ustekoaren rolari aurre egiteko. Neure buruaz
barre egiten eta autoironia handiz agertzen
naiz. Nire burua pixka bat Sherlock Holmes
dorpe baten antzera ikusten nuen, *Manhattan
Murder Mystery* pelikulako Woody Allenen
gisara, eta halere zorte pixka bat daukana...

Bai, suspentsetik ere badu, dena lotuta dagoe-
la uste duzunean ezusteko ezusteko zabiltza-
lako filmean.

Euskal aurpegi eder bat duzu...
-Bai, tira, neurea.

Hori da pelikularen indargune handiena. Istorioa halakoxea izan da, hori izan da bidea, hurrena zer etorriko eta zer berri topatuko jakin ezin, eta erakutsi dudana moduan bizitu nuen, amestu ere egiten nuen filmarekin!

Dena biribil ez ateratzeak badu bere xarma, baita zinematografikoki ere.

Dudarik gabe, bizitza errealean bezalaxe. Lehen kolpean pelikula aurkitu izan banu, kontatzeko askoz gutxiago izango nukeen eta ziurrenik ez nukeen pelikula egingo. Horrek ez du esan nahi gaizki pasa ez dudarik, ingurukoak ere aspertu ditut, baina orain, distantziarekin begiratuta, komikoa ere bada.

Bukatugabeko istorioa da hau, euskarazko audioa falta duelako filmak. Bila jarraituko omen duzu.

Beste intentsitate batekin, baina bila jarraitzen dut, bai. Pelikularen proiektzioko kopia originala ez daukagu eta nonbait egon behar du, edo nonbait egon da. Nik baditut bizpahiru teoria, baina ez dut *spoilerrik* egin nahi...

Harrigarria dirudi oraindik ere halako aurkikuntzak egitea: euskarazko lehen filma da *Gure Sor Lekua*, eta ez genekien ezer horri buruz.

Terriblea da, eta beste pelikula batzuen aipamena ere aurkitu dut ikerketa honetan, edonon egon daitezkeenak. Arazoa da kultura ornogabea dela gurea, egituratu gabea, eta dena dago egiteko. Zinemaren kasuan, gainera, euskal zinemaren historia 80ko hamarkadan egiten hasten da euskaraz ez dakien Hegoaldeko jendea, gauza askotarako beraz oso mugatua, zer esanik ez Iparraldeko errealitateaz hitz egiteko. Eta XX. mendean gure kultura zinematografi-

Hunkituta

"Gure Sor Lekuan parte hartu zutenei film berreskuratua erakutsi eta hunkituta ikusi ditut, inpresio handia egin dit. Filmean elkarrekin agertzen diren neskatoa eta mutikoa, gaur egun bikote direna, Hazparneko emanaldi berezira etorri ziren eta gizona, gaixorik, azkenekoz irten zen etxetik. Handik egun batzuetara hil zen eta emakumeak eskerrak eman zizkigun, pelikula ikustea bizitzako zikloa ixtea izan zela-eta. Pelikulak nolabait bizitza erreala zipriztintzen du, bizitzan eragiten du, eta horrek bete egiten gaitu".

Goian, Jean Elizalde *Zerbitzari*, apaiz euskaltzain kaustikoa. Behean, haurrak zirela *Gure Sor Lekuan* parte hartu zuen bikotearekin pelikula berrikusten. Josu Martinezen dokumentaleko fotogramak dira erreportajeko hiru irudiak.

koaren parte handi bat Iparraldean gertatu da, Hegoaldean ez zelako posible; hori guztia iker-tu gabe dago. Existitu ziren lan asko ez ditugula ezagutzen eta transmisiorik ez zela egon, horra gure drama. Horregatik, jendea animatzen dut euren ganbaretan begiratzera, kar, kar, ea zerbait aurkitzen duten...

Ondare hori berreskuratzea garrantzitsua baita.

Ondare horrek erakusten du nolakoak garen, gure herriaz hitz egiten du, eta gure herria izan da kulturalki herri erabat azpigaratua. Ez hori bakarrik, folklorera oso mugatutako herria izan da, non apaizek inportantzia handia izan duten... Agian itsusi ikusten gara ispilu horretan, baina hori izan gara, gutaz hitz egiten dute pelikula horiek, ondare horrek.

***Itsasoaren alaba, Sagarren denbora, Debekatuta dago oroitzea, Barrura begiratzeko leihoak eta orain Gure Sor Lekuen bila.* Zer partekatzan dute zure dokumentalek?**

Denek hitz egiten dute gure herriaren memori-az, hori da interesatzen zaidana. Batzuek iragan politiko urrunagoaz edo hurbilagoaz hitz egiten dute, beste batzuek iragan kulturalaz, baina ezkutuan egon den edo ezaguna ez den memori-az mintzo dira denak, normalean agertu ohi ez diren pertsonen memori-az.

***Barrura begiratzeko leihoak* Donostiako Zinemalditik kanpo utzi zuten. Arantzaxoa kendu duzu azken hau Zinemaldian eman dutelako?**

Gaizki bizi izan nuen *Barrura begiratzeko leiho-aken* kontua, boikot gisa. Zinemaldikoen argudioa izan zen ez zela beraien ildo editorialean sartzen, eta arantzaxoa aspaldi atera banuen ere, pelikula horrekin oso saturatuta bukatu nuen, nekatuta eta penaz, bai barnekoekin bai kanpokoekin; Zinemaldia gertatu-tako guztiaren parte bat gehiago baino ez zen izan. Konturatu nintzen artistikoki lantzeko gai oso zaila zela, oso kutsatuta zegoelako.

Zinemaldira bueltatuz, segur aski batzuok bestelako Zinemaldia nahiko genuke, ez zaizkit jaialdiko gauza asko gustatzen, baina bestalde ni bezalako jendearentzat aukera eta erakustokia ere bada eta gure lanak aurkezten jarraitzen dugu bertan. Nire ustez, gurea gehiago zaindu beharko genuke, euskal lanak sentsibilitate handiagoz tratatu beharko lirake, eta Rebordinosok [Zinemaldiko zuzendariak] ez dauka euskal lanekiko sentsibilitate berezirik. ■

Soinuari irudiak jartzen

Betidanik egin diote lagun arte bisualek musikari, bereziki kartelen eta disko-azalen bidez. Gurean ere, harremanak tradizio luzea du. 80ko hamarkadako punk mugimenduaren ondoren haria ez da eten; aniztu eta aberastu egin da garai digitalotan. Fortun, Arrate Rodriguez eta Ramon Zabalegi artistekin eta Ander Mujika musikariarekin hitz egin dugu, eta argi daukate: jendea ari da, eta txukun, gainera.

| DANELE SARRIUGARTE MOCHALES |

HORRELA EGIN IZAN DA BETI. Besteak beste, aspalditik datorren lotura hori aipatu dute musikari eta artistek zera galdetu diegunean, ea zergatik nahi izaten duten musika-taldeek kartel berezi bat beren saioak iragartzeko, eta ea zergatik lotzen zaizkion hainbeste artista, gogoz, langintza horri. Horrez gain, Mujikak dio: “Jendea kontzertuetara animatzeko, erakargarriago da kartel bat zerrenda bat baino, pizgarri moduko bat da, esango nuke kontzertua izango denaren errepresentazio bat dela. Jarraitzen da egiten afizioz, edo pasioagatik, nahiz eta gero, agian, internet bidez bakarrik zabaldu, ikusleari gustatzen zaiolako kontzertuaren erreferente bisual bat edukitzea, eta antolatzaileei ere bai”. Eta Fortune: “Ez nuke ulertuko musika kartel edo azal ederrik gabe; azken batean, inork ez du disko on bat atera nahi azal txar batekin, dena doa lotuta”. Kartelen funtzio praktikoari eman dio arreta Rodriguezek: “Nik marraztu egiten nuen, eta nahi nuen hori nonbait aplikatu; nahiko inkontzienteki hasi nintzen kartelak egiten, marrazkiak zeuden tokitik ateratzeko beharra neukalako, horiekin zerbait egitekoa, erakusketa batean ipintzea baino zerbait gehiago”.

Hastapenak, lagunartean

Artea eta musika hain gertukoak izatea kausa edo ondorio, musikariak eta artistak adiskideak dira, azkenerako. Bateria jotzen zuen taldeetarako kartelak egiten hasi zen Fortun, Irungo gaztetxeak behar zituela-eta animatu zen Zabalegi, eta inguruko disko-azalekin aritu da azken urteotan. Napoka Iriako adiskideentzat sortu zuen lehenengo kartela Rodriguezek.

Musikariaren ikuspegitik ere itzela da elkarlana, Mujikaren arabera: “Oparia da kontzertu bat iragarri ahal izatea lagun batek egindako

Aurtengo Usopop jaialdiko kartela, erreportaje honetan hitz egin duen Fortune lanetako bat.

kartel batekin; diseinu-agen-
tziatara joango bagina horrela-
ko gauzak eskatzera, askoz
industrialagoa izango litzateke.
Gainera, lagunarteko mugi-
mendua aberasgarria da estilo-
aren aldetik ere, pila bat alda-
tzen delako. Gustatzen zaigu
diseinatzaile bakoitzak bere
irizpidearen arabera lan egitea,
horrela aukera estetiko zabala
daukagu, ildo bakarra jarraitu
beharrean. Batek argazki bate-
kin egiten dizu, beste batek
akuarelarekin... ederra da erre-
gistro hori edukitzea”. Euska-
rriak berak ematen du anizta-
sunerako bidea, Rodriguezen
esanetan: “Kartel bat denez,
aukera daukazu musika horrek
ematen dizun une bat edo
irudi bat hautatzeko, badaki-
zulako kartel bat bakarrik dela
eta gehiago ere egongo direla:
zuk une jakin hori aukeratuko
duzu, eta beste batek beste
zerbait hartuko du; diskoen
kasuan, aldiz, irudi bakarrean
bildu behar dituzu abesti guz-
tiak, eta musikariei ere errepa-
ro gehiago ematen die”.

Kartelgile gisa zenbat eta
ezagunago egin, bestelako
enkarguak ere iristen dira,
baina. Fortun: “Askotan egin
ditut kartelak edo diskoak gus-
tatzen ez zaizkidan taldeen-
tzat, eta iruditzen zait kasu
horietan ere eskertzekoa dela,
eskertuta nago horrelako lan
bat edukitzeagatik, eta indar
berberak ipintzen ditut bietan.
Kartel bakoitzak ikasteko eta
hobetzeko balio du, gainera”.
Zabalegi: “Orain arte oso
gertu sentitzen dudan jendea-
rekin egin dut lan, baina azke-
naldian duda sartzen ari zait,
ea hau lan bat ote den niretzat,
beste toki batzuetatik deitzen
hasi zaizkidalako, enkarguak
eskatzeko, eta aurrekoekin
konparatuta ezberdina da.
Mugak jarriko ditut, baina ez
dakit non”.

Lanari ekiteko, musika ardatz

Sormen-prozesuaz galdetuta,
guztiek ere musika dute abia-

Goian Arrate Rodriguezek eta Carlos Ndungmandumek
Anarientzat egindako lana. Behean, Ramon Zabalegik
Ainara Legardonentzat sortutakoa.

17-04-15 GIJON-SOUND-FESTIVAL++SCOTT MATTHEW
*****SALA ACAPULCO 20:00 10/15€
19-04-15 OVIEDO LA LATA DE ZINC 13:00 LIBRE
26-04-15 DONOSTIA LE BUKOWSKI 20:00 5€

puntu. Rodriguez: “Norma-
lean musika jartzen dut, nahi-
ko sinestesikoa da, eta guztioi
pentsarazten digu zerbaitetan.
Gogora ekartzen didan hori
ez da oso literala izaten, giro
bateko usain bat jasotzen dut,
eta gogorarazten dit ez dakit
zer filmetan ikusitako zerbait;
orduan mapa kontzeptual
hiper-handiak egiten ditut eta
gauza batek beste batera era-
maten nau. Zeri heldu eraba-
kitzen dudanean ereduak har-
tzen ditut, eta hortik aurrera
musikaz abstraitzen naiz eta
nire irudien gainean hasten
naiz lanean”.

Fortun: “Lehenengo taldea
ezagutu behar dut, aurretik
ezagutzen ez badut. Beraien
musika jartzen dut, azal bat
baldin bada disko hori bera
eta, bestela, beren azkenengo
lana. Letrak ere irakurtzen
ditut, gero letra bakoitzeko
zirriborro bat prestatzen dut,
eta hori dena nahastuta
marrazki bat egiten dut. Irudia
zeinentzako den, teknika bat
edo beste hartzen dut. Oso
garrantzitsua da teknika
ezberdinak ezagutzea, ez baita
berdina rock talde batentzako
kartel bat egitea, edo hardcore
talde batentzat, edo Ruper
Ordorikarentzat. Inspirazioa
falta bazait, filmak edo doku-
mentalak ikusten ditut, ideia
bila, edo buelta batzuk ematen
ditut Pinteresten, beste
marrazkilari batzuen lanak
begiratzeko”.

Zabalegi dio musikariak
ezagutzen baditu edo lagunak
badira, beraiegan pentsatzen
duela, ea zer iradokitzen dio-
ten. “Bestalde, askotan, musi-
kariak beren garai bitalarekin
lotzen dute diskoa; beraz
horren arabera ere egiten dut
lan. Adibidez, Ainara Legar-
donek esan zidan bere azke-
nengo hau disko pixka bat
gogorra izana zela, aldaketa
asko bizi izan zituelako, baina
aldi berean indarrez heldu
ziela aldaketa horiei, eta dis-
koa ere indartsua zela”.

Kartelgile adina estilo

Hasieran, digitalki egiten zituen lanak Zabalegik. Orain, ordea, eskuz egindakoa hobesten du: “90eko hamarkadan Photoshop eta beste programa horiek guztiak sartzen hasi ziren, eta jendea hasi zen dena ordenagailuz egiten.

Digitalak abantailak ditu, noski, baina iruditzen zait tresna berdina erabiltzearen poderioz, oso irudi homogeenak sortzen joan direla. Nik hasieran dena ordenagailuz egiten nuen, baina gero marrazten hasi nintzen eta orain saiatzen naiz prozesu ia osoa eskuz egiten, eskaneatzeko unera arte. Adibidez orain egurrarekin ari naiz lanean, matrize bat sortzeko eta horrekin xilografia bat egiteko.

Prozesua bera askoz aberatsagoa da, ez delako bisuala bakarrik: egurra ukitzen duzu, tinta usaintzen... Bestetik, akatsaren osagaia dago. Ordenagailuan akatsa sartzea oso zaila da, baina eskuz egiten duzunean beti daukazu hor, eta batzuetan akatsetik abiatzen da erantzuna. Bizitzan bertan ez zaizkit gehiegi gus-tatzen gauza arautuegiak, eta marrazkietan saiatzen naiz ustezko perfekzio horretatik ihes egiten. Saiatzen naiz beste balore batzuk islatzen, matxinada txiki-txiki eta beharbada ikusezin baten bidez bada ere”.

Estiloak uztartuz, bere-berea duen estetikaren bila ari da Fortun azkenaldian: “Bizpahiru estilo erabiltzen ditut: bektoriala, ordenagailuarekin egindako marrazki oso koloretsuak; marrazki zaharrekin egindako collageak, gero horiei kolorea emanez; eta ilustrazioa: eskuz marrazkiak egiten ditut eta gero kolorea ematen diet. Hiru estilo hauek asko ikusten dira, eta orain nire estilo bereizgarriaren bila ari naiz; badakit denbora asko beharko dudala, baina horretan nabil. Bide horretan, ilustrazioa eta marrazki zaharrekin egindako collageak nahasten ari naiz. Bestalde, konposizioa egiterako orduan, azkar ikusten da delineatzailea izan nintzela, eta marrazkietan ere ikusten da, oso animalia edo pertsona mekanikoak egiten ditut, torlojuekin eta abar”.

Ezagun da, aurpegi asko marraztu ditu Rodriguezek: “Erretratuen bidez gauza pila bat konta ditzakezu. Gainera, musikariak pertsonak dira, eta musika entzuten dutenak ere bai: pertsonak azaltzen dute gehien. Inperfekzioa interesatzen zait, inperfektua ez dena industrial baina. Bestalde, ikusle bezala, denok oso ohituta gaude erretratu estereotipatuak ikusten, ezpainak horrela eta horrela, hortzak agertzen ez badira hobeto... Hori oso

artifiziala da, eta ni behintzat ez nau erre-presentatzen”.

Anariren *Zure aurrekari penalak* diskorako egin du azkena, Rodriguezek berak eta Carlos Ndungmandumek osatzen duten Savanna Studioaren bidez: “Erretratuekin horrenbeste

urtez ibili ondoren, fase berri batera pasa naiz, izan ere, etengabe gauza batekin ari zarenean, besteak galtzen dituzu. Dena dela, Anariren diskoarekin erretratua egin nuen, lan psikologiko bat dela iruditzen zitzaidalako, eta diskoak eskatzen zuenarekin koherentea izan behar nuelako. Asko gustatu zaizkit jendeak egin dituen interpretazioak, oso ugariak, azaleko pertsonari buruz, zer irakurketa ezberdin atera zaizkion. Ederra da marrazkiak bere ibilbidea egiten duenean, lan bat bukatu ondoren gertatu daitekeen onena da”.

Harrobi onaren kaltetan, ezagutza falta

Azken hamabost urteotan gauzak hobetu dira, lanaren errekonozimenduaren aldetik, Rodriguezen iritziz: “Lehen ilustratzaile eta

diseinatzaileei inoiz ez zitzaien ize-nik ipintzen. Gaur egun berriro hasi da aipatzen nork egin duen, baita egindako lan hori pixka bat errespetatzen”. Ezagutza zabal-tzea falta da, ordea; hori dio Fortunek: “Euskal Herrian oso jende ona dago, baina ez dira oso ezagunak, ez behintzat izan beharko luketenentzat. Hala ere, gure artean sarea edukitzea oso inportantea da: akaso daramatzazu 30

ordu kartel batekin, blokeatuta, eta beti eska diezaiokezu laguntza lagun bati. Gure artean ez dago inbidiarik, alderantziz, denok ari gara indarra egiten honek guztiak errekonozimendu handiagoa jaso dezan”. ■

Kartelak eskuz egiten ditu orain Ramon Zabalegik: “Ordenagailuan akatsa sartzea zaila da, baina eskuz beti daukazu hor, eta batzuetan akatsetik abiatzen da erantzuna”

Inperfekzioa interesatzen zaio Arrate Rodriguezi bere karteletan: “Ohituta gaude erretratu estereotipatuak ikusten, oso artifizia da”

ellaury
HOTELA

KILO TERDI TXOKOA
Kilo t'erdiko txuleta
Legatz-solomoa plantxan
(6 pertsona gutxienez, aurretik deituta)

Altzusta 38, 48144 ZEANURI
+34 946 317 888 | ellaury.com

Natura sentitu

Literatura

Koaderno gorria
Arantxa Urretabizkaia

Erein, 1998

Libre baizik

ZERGATIK PANPOX eleberriari uztarturik darrai Arantxa Urretabizkaia idazle irudiak. Horixe bera defendatzen du haren obra xeheki aztertu duen Iratxe Retolazak. Uztarketak badu oinarririk: euskal eleberrigintzaren bilakaeran mugarri, emakume batek idatzitako euskarazko lehen eleberria da, gainera modernoa. Eta *Zergatik panpox* eleberriari uztarturik darrai, nahiz hasi zen poesia publikatzen, *San Pedro bezperaren ondokoak*, adibidez, *Euskal Literatura 72* izeneko liburu kolektiboaren barruan –Koldo Izagirrek: “liburu hartatik denboraren joanak higitu gabe iraun duten obra bakanetako bat”–, XX. mendeko poesia kaiera bat merezi izateraino. *Zergatik panpox* eleberriari uztarturik darrai halaber, nahiz badituen nabarmentzeko moduko beste eleberri batzuk, ez hainbeste *Saturno* –maitasun istorio konbentzional bat, grazia handirik gabea–, gehiago *3 Mariak* –zahartzaroari egindako erretratu ez topiko bat–, baina, batez ere, *Koaderno gorria*.

Bi planotan dago narrazioa antolatuta: batetik, Venezuelara lagun baten seme-alabak aurkitzera doan emakume baten gorabeherak azaltzen dira, nola lagunak idatzitako koaderno gorri bat eman behar dien haur horiei; eta, bestetik, koaderno gorri horretan idatzita dauden pasarteak sartzen dira. Eta oso da interesgarria koaderno irakurri bitartean lagunaren irudiak emakumearengan jasaten duen

bilakaera, argi baitu ez dela edonor, emakume miretsia dela, Euskal Herriaren alde egiten duela borroka, edo askatasunaren aldeko gudaria dela. Azken-rako, ordea, miresmena zena bihurtzen da zalantza. Baina pisu gehien hartzen du, duela zazpi urte senarrak eramandako umeak topatzeko inkestak, hiru astean zehar emakume gazteak Caracas eta inguruetan aurkitzen duen jendearekin dituen harremanak, harreman berri horiek sortzen dizkioten hausnarrak. Labur, asko gustatu zait eleberriak erakusten duen emakumearen ahalduntzea, tradizionalki euskal literaturak eman duen emakume-emazte are ama irudiarekin hausten duena, ekintzaile dena, gizona parez pare begiratzeko gauza, familiaren instituzioa kritikoki begiratzen duena; “ez da bakarrik sentitzen, libre baizik”. Hala, aurreko eleberriek ez zuten konplexutasuna du egitura aldetik honek, trama aldetik, orobat planteatzen diren ideien aldetik. Ibon Sarasola: “nobela honetan daude Arantxaren orrialderik onenak”. Uste dut Ibonek arrazoi zuela. *Zergatik panpox* eleberriari uztarturik darrai Arantxa Urretabizkaia idazle irudiak. Ondo egingo genuke, ordea, Arantxa Urretabizkaia idazle irudiari beste liburu batzuk uztartzen hasia. Luze gabe, *Koaderno gorria*. ■

Aritz Galarraga

Liburu azoka

Eibarren, urriaren 16tik 25era Unzaga plazan.

EUSKADIKO LIBURU GANBARA

- Euskal eta erdal nobedadeak
- Euskal musika
- %10eko beherapena

Bizi irakurriz!

Gure eroyak

Bi Bala

Bonberenea Ekintzak, 2015

Bertsolari rockeroak

BI BALA TALDEAK arrakasta handia lortu du oso denbora gutxian, bi urte eskasean. Euskal Herrian zehar egin dituzten emanaldiek eta haien lehen diskoak (*Wasabi*, 2014) oihartzuna izan dute, eta handik eta hemendik deitzen diete saioak egiteko. Ez da harritzekoa, jendaurrean umorea, gatza eta piperra erakusten baitute eta ikus-entzuleek ederki pasatzen dute, taldekideek beraiek bezala. Emanaldi guztiak desberdinak izaten dira, eta gonbidatu bereziak ere izaten dituzte tokiaren arabera.

Taldekideak gipuzkoarrak dira: Aitzol Barandiaran eta Xabier Etxeberria *Pitxu* ataundarrak, Iñaki Gurrutxaga oriotarra eta Julen Goikoetxea alegiarra. Aitzol eta Iñaki bertsolariak dira, taldeko abeslariak, Iñakik gitarra ere jotzen du, Xabierrek baxua eta Julenek bateria. Bertsolariak hainbat plazatan arituak dira eta musikariak Manillares Iturriaga, Desordutan, Iratzar eta beste hainbat taldetan.

2013ko urtarrilaren 26an, Donostiako Kursaal antolatu zen Bertso Egunean, Beatles taldearen doinueta oinarrituta bertsoetan aritu ziren Aitzol eta Iñaki. Saioa arrakastatsua izan zen, eta hainbat tokitatik deitu zieten saio hori bera egiteko. Aitzolek eta Iñakik garbi zuten hori bera ez zutela eskainiko, baina musika eta bertsoak uztartuko zituen zerbait egin nahi zuten. Iñaki musikaria izanik eta Aitzol bertso musikatueta aritua, Xabierrekin eta Julenekin elkartu ziren eta Bi Bala egitasmoa sortu zuten. Lehen saioa 2013ko apirilean egin zuten, eta gelditu gabe dabilta, bertso-rocka egiten, taldekideek beraiek beren estiloari deitzen dioten moduan.

Bertso musikatuak egiten dituzte. Hitzak dira egitasmoaren muina. Zuzenak, zorrotzak eta zirikatzaileak. Hitz jokoak erabiltzen dituzte, kritika eta autokritika egiten dute eta beren buruari ere barre egiten diote.

Gure eroyak lan berriko kantuetan ongi suma dai-

teke taldearen izaera. Bizitasunez eta alaitasunez ari-zen dira, eta txantxa eta ironia ere erabiltzen dute. Horren ispilu da azaleko irudia eta diskoaren izenburua: *Gure eroyak* (heroiak, eroriak, eroak...). *Kontraesanak* kantua, esaterako, gure eguneroko bizimoduan ikus ditzakegun kontraesanen errepaso bortitza da, eta *Ertzainak* kantua *ereserki* sarkastiko bat da. Halaber, Nueva Vulcano talde kataluniarren kantu baten bertsio dotorea ere egiten dute (*Familia sakratua*).

Diskoa arina da, oso gustura entzuten da, irribareira ahoan, eta melodiak politak dira.

Karlos Osinaga arduratu da grabazioaz, nahaske- tez eta masterizazioaz, Bonbereneako estudioan. Aurtengo udan egin ditu zeregin horiek, bikain, ohi duenez.

Aurkezpena Bonberenean egingo dute, urriaren 17an, eta ondoren Azpeitiko gaztetxean (urriaren 23an), Elorrioko gaztetxean (azaroaren 6an), Donostiako Doka aretoan (azaroaren 20an), Anoetako gaztetxean (azaroaren 27an) eta Orioko Gure bazterrak jaialdian (azaroaren 28an) joko dute. ■

Joxi Ubeda

Lapatu

BARATZEAN pixka bat aritu den edonork ezagutuko du ziabelar latza, *Galium aparine*. Izenagatik ez du ezagutuko, agian, baina haren igurtzia eta baratzezainari non edo handik heltzeko grina ez zaio ezezaguna izango. Hostotxo estu luzeetan eta zurtointxo karratuan dituen kako tankerako ileekin aldamenen duen edonori heltzeko gai da. Horrela luzatu eta luzatzen da, beste landareen gainetik. Guk ere eskuarekin edo hankarekin ukituz gero heldu egiten duela dirudi, kakotu edo katigatu egiten da. Baratzezainaren maitea, *amor de hortelano* deitzen dute gazteleraz. Maite eta amodio batzuk bezala, zenbait laguni ziabelarraren ukituak dermatitisa eragiten die, ukitutako azalean negel desatseginak sortuz.

Lore ttikietatik fruitu borobiltxoak ematen ditu. Horiek ere kakodunak dira, bere kontra igarotzen diren animalien larruetan itsas-teko. Taktika hori medio, urrutira asko hedadaiteke.

Fruitu koxkor horiek kafearen (*Coffea sp.*) ordez erabili izan dira: txigortu, eho, egoskina egin eta kikarara. Urruti samarrek badira ere, ziabelarra eta kafea senideak

dira. Sustraia, azukrearekin txigortuta, txikoria (*Cichorium intybus*) bailitzan hartzen da. Landarea bera ere jateko modukoa da: hostoa eta enborra gozo askoak dira, gordinik entsaladan eta egosia zopan. C bitamina asko du, eta XVIII. mendean jada ingelesek eskorbutuari aurre egiteko haren zukua hartzea aholkatzen zuten.

Ziabelar latzaren lehengusina bat, ziabelar horia (*Galium verum*), esnea gatzatzeko erabili izan da.

Gure baratzeetako beste landare “txar” bat da ziabelarra. Erabilera aurkitu iezaiozu eta lagunak izango zarete. Ugaria da isurialde atlantikoko baratzeetan. Buztin-lurra gustuko ditu, hezezalea baita. Nitrogenoa ere gustuko duenez, simaur gaindosia izan ohi duten gure baratzeetan ur-aparretan bizi da.

Lapa ere deitu izan zaio ziabelarrari, lapa-belarra (*Arctium lappa*) bezala bizar kakoekin animaliei lapatu egiten delako, agian? Lapatu... Kakotu, katigatu, alegia! Bizar horiek dira belkro ezagunaren ama. ■

CURTIS CLARK-CC BY SA

Ziabelarra, *Galium aparine*.

JAKOBA ERREKONDO

Ile-apaintzailletza

ILE-APAINZAILLE eta artista ugari dago lorazainen artean. Landareak espaloi lehorretako zulo-ziega-kartzeletan sartu eta nola-hala bizitzera kondentatzea nahikoa ez eta berezko forma naturala ere ezin eraman. Kaleko aldameneko etxeak, sofak edo besaulkian zangoak zabal-zabal dela, leihoko bista kentzen diola deituko zuen udaltzaingora eta di-da hor etorriko ziren zuhaitzaren poza antzutzerara. Eta deiak errepika ez daitezen ohiko ile-apaintzaile lanen “premia” duten zuhaitzen zerrendan hauek ere sartu eta kito! Urteroko lana. ■

Gure kultura iraultzen ari den liburua

Iñaki Mendiguren, idazlea:

“Yahveh banintz, Hezkuntza sailburuari aginduko nioke Bizi Baratzea testu-liburu bihurtzeko”

NI YAHVEH izango banintz, saritu eta zigortu egingo nuke Jakoba. Saritu *Bizi Baratzea* idatzi duelako, eta zigortu, aspaldian liburu hori besterik ez duelako egin. Eta nola egin biak batera? Edengo Baratzean jarriko nuke Jakoba landare lurrintsu, debekatu gabeko fruta-arbola, barazki hazkurritsu eta erreka jostarien artean gozo-gozo bizi dadin... Baina Paradisuko Ortuaren sarreran aingeru bat jarriko nuke suzko ezpatarekin, beste inor sar ez dadin han bake-urruti... eta urtean horrelako liburu bat idaztera kondenatuko nuke Jakoba. Zuzenketatxo bat: zaintzako aingeruari aginduko nioke tarteka uzteko sartzen ARGIAko argazkilariei, diseinu- eta maketazio-arduradunei, baina horiei bakarrik.

Ni Yahveh izango banintz, Hezkuntza sailburuari aginduko nioke *Bizi Baratzea* testu-liburu bihurtzeko euskal curriculumean. Eskoladinean ez zaudela? Lasai, lurraren deia sentitzen baduzu, oso atsegin izango duzu liburua. Lurrik eta baratzerik ez duzula? Are gehiago gozatuko duzu! Izan ere, gogorra da aitzurrean asko egitea, baina *Bizi Baratzea* irakurtzea oso da atsegingarria begietarako, zer esanik ez aho-sabairako, eta bere belar finen usain gozoa sudur-zuloetarako.

Azkenik, liburuan dagoena praktikatzen baduzu, gorputza liraindu eta arima gizenduko zaizu.

Eskuratu liburua sinaturik

Bizi Baratzea ARGIA n erositzen gero, Jakoba Errekondok eskuz sinatutako hitz batzuekin jaso dezakezu liburua. Egileak herriz herri ematen dituen hitzaldietan ere (ikusirik ondoko zutabearen non-noiz) baduzu sinaturik eskuratzeko aukera.

Eskaerak:

Salneurria: 23 € · Harpideentzat: 19,50 €
☎ 943 371545 · www.argia.eus/denda · denda@argia.eus
Zure saltokian liburua salgai jartzeko, deitu.

Bizi Baratzea liburuaz Errekondok Ainhize-Monjolosen emandako hitzaldiaren bideoa ikusgai www.argia.eus/multimedia helbidean.

 @bizibaratzea · Bloga: www.argia.eus/bizi-baratzea

AURKEZPEN SOLASALDIAK

herriz herri

Jakoba Errekondok baratzeari buruzko bere jakintza herritarrekin partekatuko du Euskal Herri osoan. Ondorengo hitzorduek:

Urriak 19
Donostia

Koldo Mitxelena, 19:30etan.
Bagerak antolatuta.

Urriak 20
Lazkao

Gerriko txokoan, 18:30etan.

Urriak 27
Donostia

Antiguoko Txantxerreka gaztetxean, 19:00etan.
Antigua Otarrak kontsumo taldeak antolatuta.

Urriak 29
Ereñotzu

Auzo Udalean, 19:00etan. Olak auzo elkarteak antolatuta.

Azaroak 4
Gasteiz

Oihaneder Euskararen Etxean, 19:00etan.

Azaroak 5
Mendaro

Trinidadeko basilikan, 18:30etan.

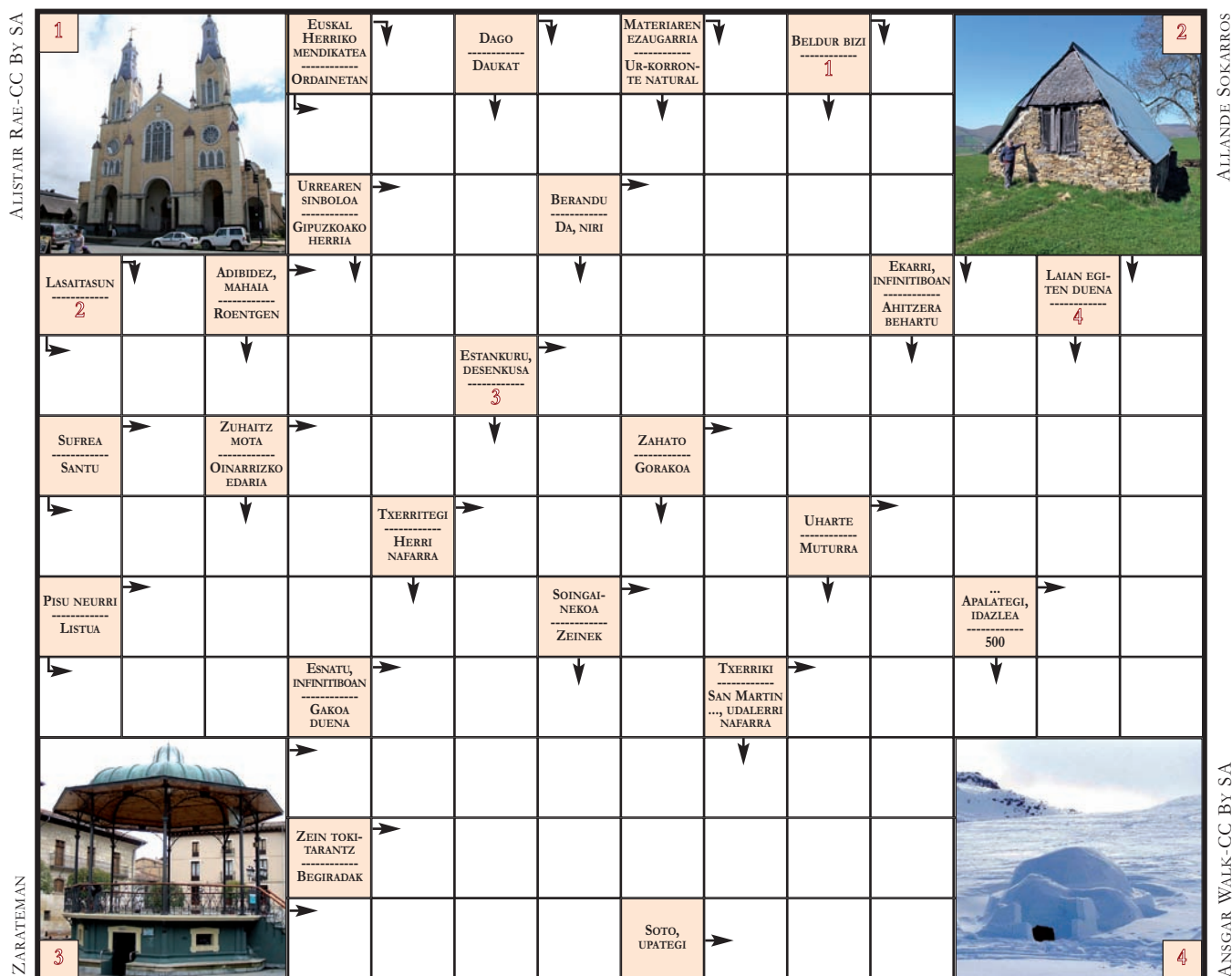
ANTOLATU ZURE HERRIAN

Jar zaitez gurekin harremanetan eta behar duzun informazioa eskuratu duzu.

sustapena@argia.eus

☎ 943 371 545

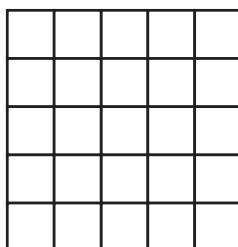
Gaia: Eraikin motak

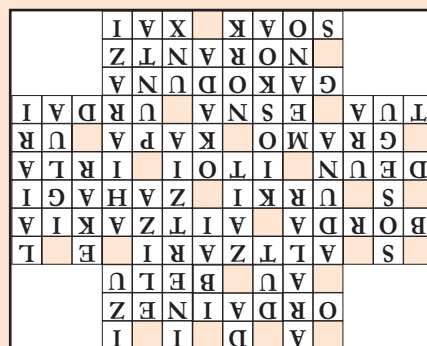
5x5

Zer eskatuko du Unaik?

- 1.- Salto.
- 2.- Erasorako tresnak.
- 3.- Jipoitu, xehatu.
- 4.- Erdu, etor zaitez.
- 5.- Urez garbitu.

Logika: Entsalada.
5x5: 1. Jauzi. 2. Armak. 3. Umatu.
4. Zatoz. 5. Ikuzi.

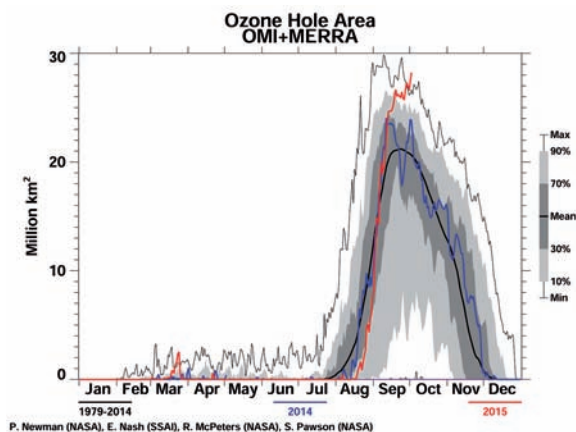
Ozono geruzako zuloa: argi gorriak piztuta berriz ere

ORAIN HIRU ASTE iragarri genuena ez da bete. Ozono-mailaren jaitsiera normala izango zela zirudien arren, asteotan aspaldi ikusi gabeko datuak neurtu dituzte ikerlariek. Beheko grafikoan urriaren 2ra arteko datuak erakusten dira:

Ikusten denez, irailaren erdira arte ozono geruzako zuloaren bilakabidea normalizat har dezakegu, baina hortik aurrera era harrigarrian zabaldu da haren hedadura.

Jada ziurta dezakegu aurten zuloaren tamaina handienetakoa izango dela neurketak egiten direnez geroztik. Horrek hankaz gora jartzen du azken urteotako baikortasuna.

Faktore berriek azal dezakete ozono geruzaren ahultzea? Berotegi-gasek, kutsatzaileek, eta abarrek ozonoaren desagertpenaren bigarren fasearen erantzuleak izan daitezke? ■

P. Newman (NASA), E. Nash (SSAI), R. McPeters (NASA), S. Pawson (NASA)

Ikerlari izateko zailtasunak

Naiara Perurena Aizkorbe leitzar ikerlari gaztearekin eginda-ko elkarrizketa plazaratu du Elhuyarrek, zientzia.eus webgunean. Besteak beste, Perurenak dio azken urteotako diru-laguntzen murrizketek asko zaildu dutela ikerkuntza lana.

ttiki.com/341913
(Euskaraz)

Bizi estralurtarra aurkitzeko teknologia garatzen

Argentinan ikerlari talde batek sentore bereziak garatu ditu mikrobio estralurtarrak detektatzeko, *Astrobiology* aldizkarian argitaratu denez. Batez ere argia behar duten mikrobioak atzeman nahi dituzte, aurreikusten baitute bizi estralurtarrak ezau-
garri hori edukiko duela.

ttiki.com/341914
(Gaztelaniaz)

Plastikozko 5 «uharte» erraldoi daude munduko ozeanoetan

1950. URTEAN munduan sortutako hondakinetatik, 1,5 milioi tona plastikoa ziren. 2020an 300 milioi tona baino gehiago izango dira. Horren zati bat birziklatzen saiatuko bagara ere, gehiena itsasora joango da.

Une honetan 300 milioi tona plastiko dago itsasoan, bost gune nagusitan. Ozeano Barean bi gune ditugu: bata, zabalena, 3,43 milioi kilometro koadroko azalera –India baino handixeago– eta 30 metroko sakonera duena, AEBen parean; bestea, Txilerenean. Ozeano Atlantikoan beste bi gune daude, Karibetik Iberiar penintsularako bide erdian eta Brasiletik Hegoafrikarakoan. Bosgarren gune handia Ozeano Indiarrean

dago, Madagaskar eta Australia artean.

Plastiko hori pixkanaka gure ekosistemaren zati bihurtzen ari da. Kalkulatu da une honetan arrain eta itsaskien %30 inguruk plastiko arrastoak dituztela gorputzean. ■

Edertasuna begiratzen duenaren begien arabera da

Harvard Unibertsitateko (AEB) ikerlarien arabera, aurpegi baten edertasunaren pertzepzioa pertsona bakoitzak duen esperientzia-multzoaren arabera da izaten da gehienetan, unibertsaltzat jo daitezkeen parametro batzuk egon badauden arren. Ondorio horretara heltzeko, 35.000 boluntarioekin egin zuten azterketa. *Current Biology* aldizkarian argitaratu dituzte emaitzak.

ttiki.com/341915
(Gaztelaniaz)

Babeslea: iametza Interaktiboa

ideia batetik errealitatera

web garapenak

multimedia

aholkularitza

edukiak

iametza
interaktiboa
www.iametza.com
T.943 37 67 16

Bolivar eta espainiarrak garbitzeko bidea

CUCUTA (KOLONBIA), 1813KO MAIATZAREN 14A. Venezuelako Lehen Errepublikaren gainbeheraren ondoren, Simon Bolivarrek Kanpaina Miresgarria esan zitzaion martxa abiatu zuen, Venezuela Espainiako koroatik askatzea xede. Abuztuaren 6an Bolivarren armada Caracasen sartu zenean herritarrek miresmenez, txaloz eta lorez hartu zuten garailea. Baina kanpaina hura espainiarrek bataiatu izan balute, ziurrenik beste adjektibo batzuk aukeratu litzukete: odoltsua, penagarria...

Kanpaina militarra abiatu aurretik, 1813ko urtarrilean, Antonio Nicolás Briceño buruzagi Venezuelarrak, aldeko beste hainbat ofizialekin batera, Venezuela askatzeko plan zuzen eta gordina diseinatu zuten: Cartagenako Hitzarmena. Hona hemen dokumentuaren pasarte batzuk:

“Bigarrena: gerra honen helburu nagusia Venezuelatik Europako espainiarren arraza madarikatua deuseztatzea denez, Kanarietako uhartetarrak barne, espainiar guztiek galarrak dute espedizio honetan parte hartzea, abertzale zintzoak iruditu arren, horietako bat bera ere ezin delako bizirik geratu, eta horretan ez delako inolako salbuespenik onartuko (...)”.

“Hirugarrena: askatutako lurraldeetako Europako espainiarren jabetzak lau zatitan banatuko dira: bata, espedizioan parte hartu duten ofizialen artean, graduaren arabera zatitan banatuta; bigarren zatia soldaduei dagokie; eta beste biak, Estatuari. Zalantzazko kasuetan, bertan dauden ofizialek gehiengo zerabakiko dute auzia (...)”.

“Bederatzigarrena: ordainsaria lortu edo gradua igotzeko eskubidea izateko, nahikoa da hildako espainiarren edo kanariarren buru kopuru jakin bat aurkeztea. Hogei aurkezten dituen soldadua jarduneko banderadun izendatuko da, lotinant graduak 30 buru balio du, kapitain graduak 50...”.

Simon Bolivarrek (1783-1830)
“Venezuelatik Europako espainiarren arraza madarikatua deuseztatzeko” dekretua promulgatu zuen, 1813ko ekainean.

Aldarria dekretu bihurtu zuen Simon Bolivarrek 1813ko ekainaren 15ean, kanpaina hasi eta hilabetera. Eta berehala betearazi zuen. Kanpainaren bidean “europar eta kanariar guztiak fusilatu zituzten, ia salbuespenik gabe”, Amerikako independentzia prozesuetan aditua den Justo Cuño historialari espainiarrak jaso duenez. 1814ko otsailean, espainiarrek kapitulatu zutenetik hainbat hilabete igaro arren, Juan Bautista Arismendik Caracaseko 886 preso espainiar fusilatuarazi zituen, Bolivarren aginduz. Handik egun gutxira, La Guaira ospitaleko 500dik gora gaixo espainiar gora gehitu zizkieten zerrenda beltzari.

Espainiarrak garbitzeko dekretu haren gordintasunez jakitun, Bolivarrek berak espainiarren iraganeko basakeriak erabili zituen justifikaziotzat: Venezuelako lehen errepublikaren porrotean Domingo Monteverderen armadak egindako krimenak, 1810ean Quitoko independentzia ahalegina gogor zapaldu izana... Dekretua 1820ko azaroaren 26ra arte egon zen indarrean, Bolivarrek eta Pablo Morillo espainiarrak gerra arautu eta bi aldeek gehiegikeriak mugatzea negoziatu zuten arte. ■

Arrastoak

Insulae, Antzinaroko etxe-orratzak

ARO BERRIAGOETAN BEZALA, Antzinaroko Erroman ere lurzoruaren espekulazioak eraikuntza geroz eta bertikalagoa eragin zuen. Erromatarren etxeetan pentsatzean gogora datozkigunak patrizioen *domus* zabalak izan arren, erromatar gehienak *insulae* izeneko etxebizitza bloke merke eta garaietan bizi ziren, gehienbat alokairupean.

Ez dakigu, esaterako, Insulae Felicles hiriburuko etxebizitza-erakin ezagun eta garaienak zenbateko altuera zuen, baina hainbat agintarik hartutako neurri murriztaileak aintzat hartuta, 20 metro aise gainditzen zituela esan daiteke. Izan ere, Augusto, Trajano eta Adriano enperadoreek eraikinen garaiera 21, 20 eta 18 metrora mugatu zuten, hurrenez hurren, gehienetan egurrezko egiturak zituzten blokeek oso erraz su hartzen baitzuten.

Tertuliano idazle kartagotarraren hitzetan: “Unibertsoa alokairuan dagoen etxe erraldoia da, zerurantz hainbeste solairu dituen, ezen erromatarren jainkoa Insulae Feliclesen bizi dela esaten baita”. ■

Antzinaroko Erromako maketaren zati bat, erdian Insulae Felicles eraikina duela.

MAQUETTES HISTORIQUES

ARNALDO OTEGIRI ELKARRIZKETA

“Biktimez hitz egitea baino haiekin egotea da ezinbestekoa”

Kataluniako *La Directa* astekariak egindako elkarrizketaren zatirik esanguratsuenak ekarri ditugu, bi hedabideon arteko elkarlanari esker. Abuztuaren 12an atera ziren kartzelatik eskutitz bitartez helarazitako galderen erantzunak. 2009tik preso den Otegik hausnarketa sakona egin du gai ugariri buruz.

| GEMMA GARCIA FÀBREGA |

Zergatik uste duzu preso zaudela?

Kondenak izaera politikoko kontsiderazioei soilik egiten die men, atzekoz aurrera garatutako sententzia da. Lehendabizi, amaierako xedapena argitu zen –kondena– eta ondoren, juridikoki argudiatzen saiatu zen. Gure *deliturik* larriena ETaren indarkeria armatua euskal ekuazio politikotik desagertzea planteatu eta lortzea izan zen. Beste era batera esanda: gure delitua Estatuarekin genuen konfrontazioa boxeoko ringetik xake taulara igarotzea izan zen. Kontuan izanik Guardia Zibilaren operazioen bat xakeko konparaketekin bataiatua izan dela, argi dago Estatuak boxeoko eskularruekin jokatu nahi duela xakean. Eta hori, ezinezkoa da.

Zein izan da kartzela barruan igarotako unerik gordinena? Eta kanpoan zeundela?

Azken urte hauetan nire amaginareba eta lagunak joan zaizkit, baina zalantza barik, nire aitak jasandako miokardio bihotzekoa –gerora osatu da–, eta guzti guztiaren gaitetik, nire amaren heriotza izan da. Publikoki idatzitako agurtzeko gutunean adierazi nuen: nire amak sei urte moko zituenean, bere anaia El Duesoko kartzelan ezagutu behar izan zuen, egun kartzela berean, nire kausa berberagatik, preso dago Rafa Díez kidea. Laurogei urte geroago, gure ama ni aske ikusi gabe hil da, eta bizitza guztian

Preso sartu aurretik
2009ko maiatzean Otegi
ARGIAk egindako
elkarrizketan.

DANI BLANCO

desira izan zuen hura ikusi gabe: preso guztien askatasuna. Horixe izan liteke Estatu espainiarraren historia demokratikoaren laburpen egokia. Kartzelatik kanpo ere une mingarriak bizi izan ditut arlo pertsonalean, lagun eta kideen heriotzak. Eremu politikoari dagokionez, Madrilgo 11-M osteko atxilotetak, eta porrot egindako negoziazio prozesu bakoitzaren ondorengo heriotza eta frustrazio ondorioak, euskal eta espainiar gizarteetako sektore guztien sufrimendu eta oinazea izan dira unerik zailenak niretzat.

Estatuak behin eta berriz errepikatu du indarkeriarik gabe *guztia posible izango litzatekeela*. Baina euskal agertoki berriari, immobilismoz eta errepresioaren logikez erantzun dio, EH Bilduren legalizazioaren onarpena salbu.

Lehenik eta behin zehaztapen txiki bat: EH Bilduren legalizazioa ez zen inondik inora kontzesioa izan, sinpleki, estrategia aldaketarekin eraikitako indar korrelazioek ezinezko egiten zuten Estatuak beste edozein erabaki gauzatzea. Hori argituta, ziur nago Bilduren legez kanporatzea PPren agendaren barruan zegoela: ETaren borroka armatuaren behin-betiko amaierak eta nazioarteko komunitateak egindako *iradokizunek*, plan hauen zapuztea ekarri zuten. Jarrera honen mamia Estatuak bere DNA politiko eta kulturalaren baitan daraman zerbaitean datza: kultura demokratikoaren gabeziaren aurrean, mehatxua eta indarra besterik ez dira gelditzen, boxeoko ringarako bikainak. Baina, xake jokoa, eskularruak lekuz kanpo daude, eta berauek jantziz gero zeure izaera *antidemokratikoa* begi-bistan gelditzen da. Horrela, *den dena posible da indarkeriarik gabe* leloa agerian gelditu da zer zen benetan: gezur handia, falazia bat.

Zergatik Espainiako Gobernuak ez du piezarik mugitzen?

Izaera errepresibodun inizatiba horiekin guztiekin gobernuak xake taula irauli nahi du, eta artifizialki boxeoko ringa birsortu. Ahalik eta gehien luzatu nahi du lehenagoko

eskenatokiaren itzala eta logika. Izaitez, uste baitu alternatibarik baduela logika *antiterroristan* (ringa), egungo eskenatokian (xakean) aldiz, ez dauka. Horrexegatik, parez pare dagoeneko boxeolaririk ez daukanean, artifizialki sortu ohi du halakorik, atxilotuz, kartzelaratuz eta informazioa manipulaturik. Sinpleki, ez baitu inongo alternatibarik. Ondorioz, denbora irabazten saiatzen da, beldur baita, eta bere kezkarik garrantzitsuena, Euskal Herriak Kataluniak hartutako bideari ekitea baita.

1998az geroztik espainiar Estatuak *dena da ETA* aitzakiapean benetako laborategi antiterrorista garatu zuen. Zer nolako etekinak lortu ditu eta egun oraindino lortzen ditu estrategia haren ondorioz?

Hura testuinguru ideala zen Estatuarentzat. Independentismoaren kriminalizazioa eta gatazka politikoa afera antiterroristara murrizteko etengabeko saiakera ahalbidetu zion estrategia globala eraiki zuen. Horrez gain, nazioarteko komunitatearen aurrean, zerabilen maila

“Estatuan gaitzespen handiena sortzen duen lehendakaritzarako hautagaia ni izatea litzateke gehien poztuko eta harro sentiaraziko nindukeena”

errepresiboaren aurrean inpunitate handia bermatzen zion. Eta zein zen aipatutako estrategia errepresibo globala oinarritzen zen arrazoirik funtsezkoena? ETaren indarkeria armatuaren existentzia, aparteko koartada zen. Eta guk zer egin genuen? Koartadarik gabe utzi genituen. Oraindino, zalantzarik bala da gu kartzelaratu izanaren benetako arrazoiei buruz?

Etorkizunean zein ikuspuntu eta blokeoarekin amaitzeko zein agertoki posible aurreikusten ditu Arnaldo Otegi?

Denborak emandako esperientziak ondorio honetara eramanez: Estatuarentzat Euskal Herriaren edo Kataluniaren identitate nazionala eta euren erabakitzeko eskubidea errekonozituko dituen hitzartutako gatazkaren konponbidea, estrategikoki, geure nazioen independentzia bezain onartezina da. Geure estatu propioa eraikitza gaitutako gaituen dinamika propioa martxan jartzeaz arduratu behar garelako uste osoa daukat, Estatuaren posizioak mugiaraziko dituen oso estrategia korapilatsuak garatzeaz baino. Askapenerako gure estrategiak nahitaez Estatuarekin itunak lortzean oinarritzen badira, ez da akordiorik egongo, ezta askapenik ere. Horrek era guztietako akordioak ukatzen ditugula esan nahi du? Inondik inora ez. Gure bide-orri propioa marraztean datza, akordioak lortzeaz edo ez lortzeaz arduratu gabe.

Euskal Herrian bizitako gatazkatik zein ikasketa atera litezke?

Nire ustez, iraultzaileok etika iraultzailearen printzipio batean ainguratu behar dugu geure posizioa. Iraultza batek, aukera minimorik bada, norberaren nahiz aurkariaren lerroetan kosturik txikienak –giza zentzuan– dakartzan bidea aukeratu behar du.

Diskurtso ofizialak indarkeria bakar bat aipatzen du...

Diskurtsoak ez dira neutralak, aitzitik, eraikuntza ideologikoak dira. Indarkeria mota bakar baten existentziaren diskurtsoak, indarkeria bati zilegitasuna kentzeko helburua du (ETArena kasu honetan) eta beste bat zilegitzat jotzekoa, Estatuarena, agerikoa denez. Zentzu horretan, argudio horiei jarraiki, gatazkarik ez dela existitzen proiektatu beharra dago –ahalik eta zabalen eta xaloen–, eta ondorioz, ETaren borroka armatua arazo kriminala edota antiterrorista hutsera murriztu liteke. Hortaz, ETako militanteek euren antolakundean ez lukete inongo motibazio politikorik izango. Horrez gain, errepresioaren erabilera erabat justifikatuta egongo litzateke, segurtasun publikoko afera izanik, horren erantzuna errepresio juridiko eta polizialek artikulatu beharko litzateke.

teke, inolaz ere ez bide politiko eta demokratikoetatik.

Zein da ezker abertzalearen kontakizuna?

Egun, kontakizunaren afera, Estatuarentzat zein 78ko erregimena sostengatu duten kastako alderdien-tzat —espainiarrak nahiz euskaldunak— berebiziko garrantzia duen borroka ideologikoa da. Borroka ideologiko hori arropa etikoarekin estali nahi da, baina nire ustez, helburu politiko argia dauka: ezker abertzaleak publikoki onar dezala —inkisizioaren fokupean jarrita— bere ibilbide historiko guztia huts handia izan dela, horrek euskal jendartearen begietan etorkizunerako alternatiba gisa ezgaituko baititu. Gure erruduntasunaren onartzea bilatu baino, euren errugabetasuna egiaztatu nahi dute, eta hainbat eta hainbat giza eskubideren bortxaketan euren erantzukizun eza: guda zikinetik torturara, egin dituzten eskubide zibil eta politiko guztien lege hausteak kontuan izanik. Guk defendatzen dugun kontakizuna laburbiltzeko, Antonio Machado-rengana joko dut, haxe zioenean: “Egia zatitutako ispilua da, inorena osorik ez dena. Nire egia? Ez, zure egia? Ezta ere. Batu ditzagun eta bi biok egia puska handiagoa izango dugu”. Guk, espiritu horrekintxe, kontakizun anitza defendatzen dugu, inklusiboa eta egia zati bakar bat ere baztertuko ez duena.

Noizbait ETaren biktimaren batekin elkartu al zara?

Bai, katalan batzuekin, baita Euskal Herriko batzuekin ere. Behin edo behin esan dut —eta berriz errepikatuko dut— ezinbestekoa zera da, biktimez hitz egitea baino haiekin egotea. Dialogo argi eta zintzo hori, jarrera eskuzabala eta eraikitzailea erakusten ari diren sektoreekin hasi beharko litzateke, memoriaz, konponbideaz eta [hutsak] berriro ez errepikatzeaz, akordioen zerumuga bilatuz.

Memoria, errekonozimendua, konponbidea, berriro ez errepikatzea. Posible al da eragindako oinazeak konpontzea?

Gisa honetako aferei buruz aritzean

JON URBE

“Trantsizioaren eta 78ko Konstituzioaren inguruko diagnosirik egokiena ezker abertzaleak egin zuen”

oso zintzoak izan behar gara: ez dago konponbide nahikorik konfrontazio armatuko garaietan bizitza galdu zuten horientzat. Baina posible da ordeaz, eragindako oinazea onartzea eta berriz gerta dadila ekiditea. Azken hausnarketa gehitu nahi dut: eragindako oinazearen zati batean gure erantzukizunari dago-kionez, ez dago —eta ez da etorkizunegongo— gure kontzientzia adinako epaile zorrotzik.

Bake prozesuari dagokionez, marko negoziatzailerik ba al da gaurkotasunean?

Elgoibarren manifestazio ugari egin dira Otegiaren askatasuna eskatzeko.

Ez da, eta ez da egongo. Estatuak ez du ziklo bat gainditzeko inolako interesik, hain zuzen ere zabalik mantendu nahi du, enbido honetan asko jokatzeko baitu. Euskal Herrian ez da bake prozesurik existitzen, existitu dadin ezinbesteko baldintza baita bi aldeek hura garatzeko borondatea eta interesa izan dezaten.

Rajoyen aburuz presoek birgizarteratze prozesua gehien eragozten duena ETA da...

Einsteinek behin esan zuen talentuaren eta inozokeriaren arteko aldea dela talentuak mugak dituela.

Presoen afera beti dago indarrean. Posible eta desiragarria al da amnistia, hainbesteko oinazea dagoenean? Aurrez gogoeta egin dezagun.

2008 abuztuan Martuteneko kartzelatik ateratzeko unean, 15 hilabete preso pasa ondoren.

Egun, euskal preso independentistak Estatuaren bahituak gara, zeinak gure instrumentalizazioaren bidez oinarritzko hiru helburu bilatzen dituen. Aurrez aurkitzen zen agertokia iraunarazi nahi du (ETA bere presoekin). Gure herriaren baitan desilusia eta frustrazioa eragin nahi ditu (gu kartzelan mantenduz, espetxe-politika aldatu gabe). Azkenik, Estatuak uste du afera hau konpondu artean eta bere eskuetan gauzkan bitartean, Euskal Herriak ez duela aldebakarreko burujabetza prozesurik ekingo. Egoera honen aurrean, independentistok posizio argia finkatu behar dugu: euskal preso eta errefuxiatu independentista guzti-guztiok geure askatasuna berreskuratu behar dugu, geure etxeetara eta geure herrira itzuliz. Horrek ezin du truke politikorako merkantzia izan, horrek ez du esan nahi prozesu gradual batez hitz egingen ari ez garenik. Nire aburuz, preso-en askatasunaren aferaren asetzera bideratutako estrategia, aldebakarreko burujabetza prozesua martxan jartzeko baldintzak sortzetik hasi behar da. Estatuari mezu argia bidaltzean datza: *babike-teke* ez dute prozesua martxan jartzea galaraziko. Bestalde, herri-

“Indarkeriarik gabe den dena posible dela? Leloa izatez zer zen agerian gelditu da: benetako gezurra”

burujabetzarako ofentsiba prozesuari lotuta, nazioarteko komunitatearekin eta Euskal Herriko eragileen arteko itunak eraginkor bilakatu behar dira, herri presioa geure askatasunaren alde erakartzeko. Azkenik, aldebakartasuna erabiliz, euren legedia erabili behar dugu Estatuaren posizioa ahultzeko. Estatuarentzat ez da min handiagorik, bere legedia urratzen duela ikusaraztea baino.

ETAk bere desegitea iragarri behar du? Noiz?

Ez dut zalantza izpirik ETAk euskal agertoki politikotik desagertzeko borondatea duela, gatazkaren ondorioak gaingidzearekin batera. Behin hori esanda, gogoratu dezagun zein izan den Estatuaren jarrera gai horren inguruan: ETAk lehenengo armagabetze keinua egin zuenean, nazioarteko bitartekariak Auzitegi-

Nazionalera deitu zituzten; duela bi hilabete euren hitzen arabera armagabetzearen “arduradunak” atxilotu zituen polizia operazioa burutu zuen; estrategia aldaketa planteatzean atxilotu eta kartzelaratu egin gintuzten. Sinets nazazue Estatuak ETAren amaieran eta armagabetzean inolako interesik ez duela badiotsuet, eta ahalegin guztiak egingo ditu galarazteko.

Gaur egun, askapen soziala zertan datza?

Burujabetza politiko eta ekonomikoak berreskuratu behar ditugu, eta horiek guztiak mundu mailako aliantza bidez martxan jarri (politikoa, ekonomikoa, etikoa, ekologikoa). Aldaketa sozialerako agenda nazional eta globalak nahitaez hurrengo ardatzak txertatu behar ditu: aldaketa klimatikoaren aurrean giza generoaren eta planetaren bizirautea; armagabetze nuklearraren eta bakearen aldeko borroka; herrien autodeterminazioaren aldeko borroka; aberastunaren banaketa justuaren aldeko borroka; eta eredu patriarkala gaingidzeko borroka. Borroka horiek nahitaez antikapitalistak dira, eta Herrien Internazional berri baten bidez planeta mailako koordinazio espazio bat aurkitu eta eraiki behar dute.

Posible al da hori, troikaren Europar Batasunaren barruan?

Eguno Europar Batasunaren barruan ez da posible. Eta horren ondorengo galdera da: aldatu edota erreformatu al liteke egitura hori, Alemaniako oligarkia buru duen dominaziorako proiektu gisa sortua izan dena? Greziako esperientziak emaitza begi-bistan uzten du.

Zein antolakuntza eredu nahiko zenuke? Zein motatako ezkerria?

Zertarako balio du politika berria planteatzeak, ekonomia berria edota etika berria, antolakunde zaharrak eta funtzionatzeko molde zaharrak eraikitzen jarraitzen badu-

IMANOL OTEGI

Ezker abertzalearen prentsurrekoa 2009an. Otegiren alboetan Harkaitz Rodriguez eta Miren Zabaleta, Bateragune auzikoak eta hilaren 11n libre geratutakoak.

gu? Zertarako balio du printzipio berri/zaharrak planteatzeak gure eguneroko bizitzan ez badute isla beharrezko eta koherenterik? Gure antolakundea eta gure bizitza –militantea eta pertsonala– ordezkatzen eta defendatzen dugun alternatibaren isla leiala izan behar dira. Ez baita aldaketa sozialik gure baitan hasten ez denik.

Espainiako Estatuak baimenduko al du Arnaldo Otegi lehendakartzarako hautagaia izatea?

Euskal independentismoaren baitan arazoen eta lehentasunen zerrenda bat egingo bagenu, azkeneko arazo eta lehentasuna izango litzateke Arnaldo Otegi lehendakartzarako hautagaia izango den edo ez jakitea. Gauza bat ziurtatuko dizut: nire aburuz, lehendakari izan direnek harro egon behar dute hala izan direlako (Patxi Lópezen kasuan nabardurekin, hautesleen zati

garrantzitsu baten mutilazioaren ostean hartu baitzuen kargua). Ziurtatzen dizut, Estatuan gaitzespen handiena sortzen duen lehendakartzarako hautagaia ni izatea litzatekeela gehien poztuko eta harro sentiaraziko nindukeena. Galarazteko asmoz neurri guztiak hartuko lituzketela jakitea ohorea da independentista batentzat. Eta ohore hori nahikoa sari da niretzat.

Beti diozun gisan, “irribarre egiteko arrazoiak ditugu, irabaziko dugula-ko”?

Artur Mas irribarrean iraultzari buruz hitz egiten entzun dut eta Pablo Iglesias Kortatu aipatzen. Eta hilaren 27an independentismo katalanaren gehiengo absolutua egongo da. Zalantza barik, irribarre egiteko arrazoiak ditugu. Borrokatu egingo baitugu, eta irabazi egingo baitugu –eta batik bat–, tristeak izateko, nahikoa dugu eurekin. ■

Bi hitzetan

Gertaera historiko bat?

Euskal Estatu nafarraren defentsa Amaiurren, 1522an (laster 500 urte beteko dira, urtemuga zinez ederra).

(Gizonezko) erreferente politikorik?

Gerry Adams, Antonio Gramsci.

(Emakumezko) erreferente politikorik?

Rosa Luxemburg, Rosa Parks.

Liburu bat?

Joseba Sarrionaindiaren *Moroak gara behe-laino artean?*, Leonardo Paduraren *El hombre que amaba los perros* (zinez gomendagarria).

Film bat?

Avatar. *Novecento*.

Abesti bat?

Leonard Cohenen *The Partisan*. Kortaturen *Hotel Monbar*.

Esaldi gogoangarririk?

“Maitagarrien ipuinak ez dira egiazkoak dragoiak existitzen direla azaltzen digutelako bakarririk, baizik eta garaitu litezkeela adierazten digutelako”. (G.K. Chesterton)

Elkarrizketa osoa: www.argaia.eus

souvenirs
arkupe
delikatessen

SOUVENIRS
izaro
delikatessen

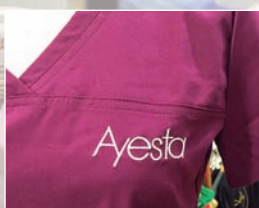
EUSKAL OROIGARRIAK

Harizko brodatu
pertsonalizatueta adituak

Kale Nagusia, 16
San Jeronimo, 14
Portu, 14

20003 Donostia · Euskal Herria

© 650 210 339 / 618 094 279 · arkupe2@gmail.com

Uztaz eta aurrera egiteko behar denaz

Zer egin da euskara lan munduan normalizatzeko, eta zer behar da aurrera egiteko? Galdera horiei erantzun nahian, sei eragile bildu ziren mahai-inguruan, urriaren 7an, IMHren mintegian. Bakoitzak bere talaiatik bere argazkia atera zuen. Balorazio orokorra: gazi-gozoa.

| ONINTZA IRURETA AZKUNE |

ELGOIBARKO Makina Erreminta Institutuak (IMH) hamargarren aldiz antolatu zuen urriaren 7an 30+10 mintegia. Zenbaki borobila baliatuz, geldialdia egin eta orain arte prozesuak eman duenaz hausnartzeko tarte hartu zuten. Gogotarako balio izan zuen mahai-inguruaren printza batzuk ekarri ditugu hona.

Hedatu baino, dagoenari eutsi

Hizkuntza Politikarako Sailburuordetzako Ikerketa eta Koordinaziorako zuzendari Jorge Jimenezek 1991n enpresetan esperientzia pilotuak hasi zituztenetik gaur arte emandako pausoak bildu zituen. Azken 18 urteetan 418 enpresak bideratu dituzte euskara planak Eusko Jaurlaritzaren diru-laguntzen bidez eta 84.000 langileri eragin die euskara plan horiek. Gipuzkoan izan du indar handiena euskararen normalizazioak, 230 enpresak baliatu baitituzte Jaurlaritzaren laguntzak. Bizkaikoak 160 izan dira eta Arabakoak 28. 2008-2014 urteen artean maila bateko edo besteko Bikain Euskararen kalitate ziurtagiria lortu zuten enpresek 24.000 langile biltzen zituzten.

Gaur egungoari begira, besteak beste bi albiste eman zituen Jimenezek. Batetik, aurren, 65 enpresatan egingo dituzte hizkuntza ebaluazioak, inoiz baino gehiagotan. Bestetik, elkargo profesionaleri diru-laguntzetarako bidea ireki zaie lehen aldiz eta harrera ona izan du; adibi-

dez EAEko hiru lurraldeetako abokatuen elkargoek baietza eman dute. Bidea egiten bai, baina Jimenezek berak (ez zen bakarrik halako iritzia zuena) adierazi zuen “emaitzak batez beste apalegiak” direla. Jakinaren gainean euskararen normalizazioan EAEko enpresa gutxi batzuetan baino ez dela eragin, Jimenezen ustez, zabalkundeak ez, baizik eta eraginkortasunak du lehentasuna, alegia, orain arteko emaitzak hobetu, lortutakoa iraunkortu eta enpresa aitzindariok besiteen eredu bilakatu.

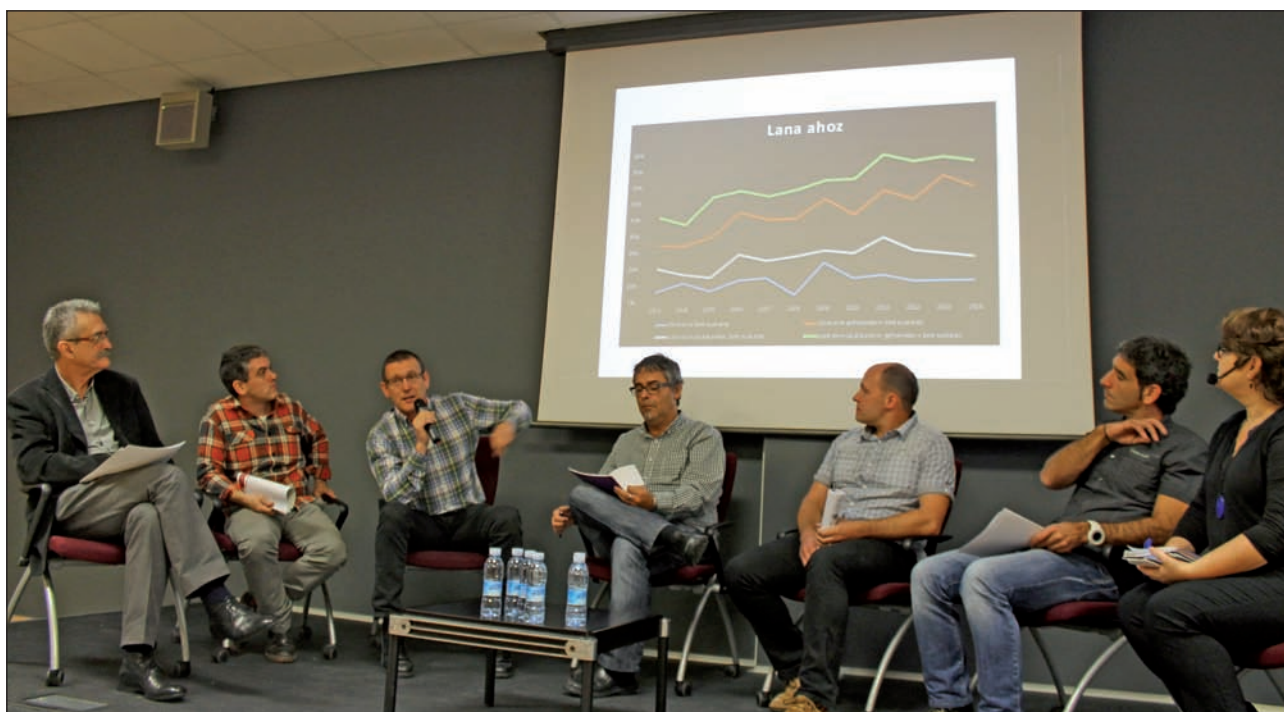
Lurgune euskaldunak zaindu beharra

UEMAk eskatuta, Gaindegiak zenbait azterlan egin du udalerrri euskaldunen ezaugarri sozioekonomikoen egoeraz eta bilakaeraz. Gaindegiako koordinatzaile Imanol Esnaolak lurgune euskaldunetan jarri zuen fokua eta sozioekonomiaren ezaugarri nagusiak aipatu zituen, euskararen normalizazioan eragin dezaketela kontuan hartuta. Lurgune euskaldunetan industria sektoreak pisua du, tamaina dezenteko enpresak daude. Aldiz, etorkizuna goi-mailako formazioa duten langileetan eta teknologia maila handiko industrian dago, eta udalerrri euskaldunak (udalerrri txikiak orokor) pata dabilen gai horretan. Populazio urrikoak izanik, langabeziak eragin zuzena izan dezake eta oso litekeena da, demagun, itxitako enpresako hamar langileak inguru-

ko herrietara joatea lanera, zeinak erraz asko izan daitezkeen jaioterria baino dezenteko udalerrri erdaldunagoak. Horregatik, Esnaolak lurgune euskaldunetako alor sozioekonomikoa tentuz zaindu beharra azpimarratu zuen, gune horietan baitago euskaldun potentzial handiena.

Erreminta informatikoak euskaratu

Fermin Lazkano IMHko Berrikuntzarako Tkune Fabrikazio sareko zuzendariaren ustez, lan mundua euskalduntzeko prozesua moteldu egingo da. Oraindik ez da hala gertatu, beste alor batzuekin alderatuz (aisialdia, irakaskuntza, administrazioa...) berandu hasi garela kontatzen. Euskalduntzea bizkortu baino makalduko duten bi faktore aipatu zituen. Batetik, gogo gabezia, hau da, euskara jakin arren, bai ahoz baita idatziz ere, gaztelaniaz egiten dela askotan. Bestetik, lantokian hartu-emanetan diren lau elementuen arteko (langileak, tresnak, lankideak eta bezero-hornitzaileak) konbinazioak kalkulatu ditu Lazkanok. Maizen erreplikatzeko den harreman mota langilearen eta tresnaren artekoa da. Lazkanoren ustez, datu hori oso garrantzitsua da, izan ere, erreminta informatiko gehienak ez daude euskaraz, eta beraz, langileak haiekin harremana erdaraz izateaz gain, lankideekin eta bezeroekin izaten den harremanerako hizkuntzan eragiten du. Erreminta informatikoak euskaratzea lehenetsi

IMH

Ezkerretik eskuinera: Jorge Jimenez (HPS), Imanol Esnaola (Gaindegia), Fermin Lazkano (IMH), Paul Bilbao (Kontseilua), Jon Mugartegi (DanobatGroup), Rikardo Lamadrid (Laneki), eta Nerea Azurmendi moderatzailea.

zuen, baita euskaraz dagoena indar gehiagoz zabaltzea ere, “badira enpresa bultzatzaile aurreratuak, baina gehienek ez dakite ezer, www.euskara.euskadi.eus badenik ere ez dakite”.

Egiteko dagoena erakusteko, Lanbide Heziketako ikasleei egindako inkesta bateko datua eman zuen: ikasleen 10etik 8 gai da euskaraz lanean aritzeko; 10etik 6k euskaraz egin nahiko luke lan; 10etik 3 iristen dira praktikak euskaraz egitera.

Sustapena bai, arautzea ere bai

Lau zutabe ditu lan munduaren euskalduntze prozesuak Paul Bilbao Kontseiluko idazkari nagusiaren iritziz: enpresak, langileak, bezeroak, eta erakunde publikoak. Hainbat enpresak euskalduntzean egindako bidea azpimarratu zuen eta nola egile izatetik eragile izateko saltoa ematera doazen. Oraintxe bultzatu berri du Kontseiluak Euskaragileak enpresa batzordea, 13 enpresak osatua, guztiak euskalduntzean aitzindariak. Haien asmoa beste enpresengan eragitea da, eta esate baterako, aurki hornitzaileekin lanean hastea dute asmoa. Langileen alorra jorratzeko, sindikatuaren parte-hartze aktiboa eskatu zuen, baina jakitun da

gaur egun haien artean dagoen giroa kontuan hartuta zaila dela guztiekin batera lan egitea. Bezeroak ahalduztzez hitz egin zuen, “zergatik ez dugu bezerook gure boterea baliatuko euskalduntze prozesua bultzatzeko?”. Erakundeei bi funtzio esleitu zizkien: sustapena eta arautzea. Bilbaoren ustez, erakunde publikoak sustapenean oinarritu dira eta arautzearen bidea esploratzeko dago. Arautzeak emaitza interesgarriak ekarri dituela uste du, kontsumitzaileen dekretua onartuta eta langileen kontratazio irizpideak ezarrita enpresetako euskara plan kopuruak nabarmen egin zuen gora.

“Zergatik ez lantokian euskaraz?”

Mahai-ingurura adibide praktikoa ekarri zuen Jon Mugartegi DanobatGroupeko (Elgoibar) euskara batzordeburuak. Hainbat langilek eskatutakoari erantzuten saiatu dira enpresan, alegia, euskara lan hizkuntza izatea. Hasieran langileen %60-70 ziren elebidunak. Makina Erremintako enpresa honek ekoizpenaren %90 atzerrian saltzen du, baina hala ere, hauxe langileen galdera: “Zergatik ez etxean euskaraz?” Hiru zutabetan oinarrituta dago euskalduntze prozesua: hiz-

kuntza irizpideak, hizkuntza eskakizunak (lanpostu guztietan), eta euskara batzordea. Gaur egun langileen %85 inguruk daki euskara eta batzarretan proportzio berean erabiltzen da euskara. Beste kontu bat da pasilloetako hizkuntza. 2013ko erabilera neurketaren arabera, %40-45. Langile berrien %90etik gora elebidunak dira.

Lanbide Heziketan poliki-poliki

Mahai-ingurua hasi baino lehen, Laneki Lanbide Heziketa sustatzeko eta hobetzeko elkartearen ahotik egoeraren laburpen esanguratsua entzun genuen. Formazio dualak (lanean eta ikasten batera ari dira) euskalduntze prozesuan ez du biderik egin; prestakuntza iraunkorrean semaforo gorria dago piztuta, ez baita aurrera egiten; eta lantokiko prestakuntza da pauso indartsuenak eman diren eremua.

Rikardo Lamadrid Lanekiko presidentea egon zen mahai-inguruan, eta haren iritziz, EAEko Lanbide Heziketa eredugarria da munduan, ez da kasualitatea hala izatea, eta horrek euskararen osasunean eragina du, hoberako. Hala ere, aitortu zuen hobetzen bai, baina apal gabiltzala. ■

«Hemen gizarte kontzientzia sendoa dago, haustura soziala estaltzeko ezinbestekoa»

Lorenn Walker, Hawaiiko Unibertsitateko doktore estatubatuarra, justizia berrezartzailean munduan dagoen aditu nagusienetakoa da. Berriki Donostian egon da ikastaroa ematen. Justizia mota hori zertan datzan eta gurean nola erabili dezakegun azaldu digu.

Testua eta argazkiak:

| ANDER LEON |

Zer da justizia berrezartzailea?

Ingelesezt *Restorative Justice* deitzen diogu, eta Nazio Batuen Erakundearen definizioaren arabera, delituari ematen zaion erantzun garatua da. Ohiko justiziak edozein legeren haustura Estatuaren kontrako erasotzat hartzen du, eta horren arabera zigortzen du, gehienetan espetxea edo zigor ekonomikoak erabiliz. Justizia berrezartzailea, ordea, beste ikuspuntu batetik abiatzen da. Delituak pertsonen kontra izaten dira eta biktima horiek dira, nolabait, konponbidea behar dutenak. Horri erantzuten saiatzen da gure justizia ereduak. Kasu batzuetan ezinezkoa dela badakigu ere, helburu nagusia delituaren aurreko egoera berreskuratzea izango litzateke, edo gutxienez, ahalik eta gehien hurbiltzea.

Nondik nora iritsi zinen justizia mota hori ikertzeraz?

Nire bizitza ez da erraza izan. 14 urterekin bakarrik bizi nintzen, 15ekin eskola utzi, 16ekin denboraldi laburra eman nuen espetxean eta 18ekin ama izan nintzen. Baina gertaera erabakigarriena 24 urte nituenean etorri zitzaidan. Eraso bat izan nuen eta itota hiltzear egon nintzen. Azken momentuan erasotzaileari ama nintzela esan nion eta

lepoa askatu zidan korrika alde egiteko. Horrek aldatu zidan bizitza. Biktima bezala inongo konpentsaziorik gabe ikusi nuen nire burua. Zuzenbide eskolan izena eman nuen eta hor hasi zen nire ibilbide profesionala.

“Gatazkaren existentzia ukatzea, laguntasuna edo gorrotoa ukatzea bezain arraroa litzateke. Gatazkak leku guztietan daude, eta hemen ere bai”

Proposatzen duzuen berria al da?

Ez, ezta pentsatu ere. Historikoki munduko zibilizazio guztiek justizia modu horretan izan dute indarrean: kalte egiten zuenak, sortutako egoera konpondu behar zuen. Beti dago biktima bat, eta tradizionalki hori izan da munduko justiziaren erdigunea. Duela mila urte normandoek Europa gehiena konkistatu zuten eta eredu estatala martxan jarri zuten, bide berrezartzailea baztertuz. Geroztik, Mendebaldean erabili izan den justizia Estatuaren aldekoa izan da.

Justizia berrezartzailearen berpizkundea 1974an eman zen Ontarion, Kanadan, eta geroztik herri askotan erabili da. Agian kasu ezagunena Hegoafrikako Egia eta Adiskidetzarako Batzordearena izan da, baina beste arlo askotan ere horrelako esperientziak martxan jarri dira, eskoletan, lan harremanetan, delitu larrietan...

Zein izaten da prozedura?

Lehenengo hurbilketa biktimarekin izaten da eta bitartekariak galdera zuzena egiten dio: “Zer nahi duzu? Zer behar duzu?”. Batzuetan oso eskaera arruntak izaten dira, etxe egokitu bat, bizirauteko dirua edo laguntza psikologikoa. Beste askotan, ordea, erantzunak eta azalpenak behar dituzte, arrazoiak entzun nahi dituzte eta hor sartzan da gure metodologiaren arlo garrantzitsua, zirkuluak. Parte-hartzaileen adostasunarekin bilera indibidualak egiten dira eta prozesuaren une garrantzitsua ekintzaile guztien biltzura da. Bertan biktimak, beraien senideak eta lagunak, delitugileak eta bere ingurukoak biltzen dira, erraztaile baten gidaritzapean. Horri zirkulua deitzen diogu, eta bertan, gertatutakoaz eta haren ondorioez hitz egiten dute, inolako mugarik gabe. Azalpenak eta sentimenduak nahas-

"Delituak pertsonen kontra izaten dira eta biktima horiek dira, nolabait, konponbidea behar dutenak. Horri erantzuten saiatzen da gure justizia eredua. Kasu batzuetan zaila den arren, aurreko egoera berreskuratzea da helburu nagusia".

ten dira, barruan daukatena ateratzen uztea da helburu nagusia. Batzuetan ondo funtzionatzen du, beste batzuetan ez.

Zergatik batzuetan ez? Zer arazo izaten dira normalean?

Delitugilea ezezaguna izatea edo ihesean egotea izan daiteke arazo nagusia, prozesua ezin baitaiteke hasi. Kasu politikoetan, berriz, biktinarioak egindako mina borroka justu baten ondorio bezala ikustea edo inolako damurik ez erakustea ere oztopo da. Askotan, besterik gabe, parte hartu nahi ez izatea. Biktimen aldetik arrazoiak beste

motatakoak izaten dira: delitugilearekiko gorrotoa, barkatzeko ezintasuna sentitzea, gogoratzeko gogorik ez izatea edo emaitzari zaion beldurra, hau da, balizko emaitza positiborik balego, bere senideari traizio egiten ari dela sentitzea. Arrazoi guztiak onargarriak iruditzen zaizkigu. Batzuetan, prozesua aurrera eraman ahal izateko antzeko pertsonak bilatzen dira, hau da, delitu mota horren beste biktima edo biktinario batek ordezkatzeko du nahi edo ezin duen hori.

Delitu guztiak ez dira berdinak, batzuk arruntagoak eta beste batzuk

larriagoak. Noiz da aplikagarria sistema berrezartzaile hori?

Edozein kasutan, beti baitago kalte-turen bat. Kasu batzuetan, beste batzuetan baino askoz errazagoa da konponbidea bilatzea. Autoa lapurtu badizute itzultzearekin nahikoa izango da. Arazoak delitu larrietan aurkitzen ditugu, batez ere hilketa kasuetan. Horrelakoetan aurreko egoerara itzultzea ezinezkoa denez, beste bide batzuk aurkitu behar dira. Kasu zailak ere badira, pertsona bera biktima eta delitugilea denean, adibidez torturak jasan dituen ETako kidea edo atentatu batean zauritua suertatu den narko-

“Ezin da ahaztu biktima dela prozesu horretatik ondoen atera behar dena, baina horrek ez du esan nahi delitugilea zanpatu behar denik”.

trafikantea. Kasu posibleak infinituak dira, ezin da formula perfektua aurkitu, baina egoera gehienetan baliagarriak izango diren irizpide orokor batzuk ezarri daitezke.

Zeintzuk dira irizpide horiek?

Lehenengoa borondate ona erakustea da. Biktima batek behin esan zuen ezin dela kotxe bat gidatu soilik ispiluei begira, aurrean dagoena ez duzu ikusiko eta. Filosofia hori behar da. Atzekoa ez da ahaztu behar, noski, baina helburua hemendik aurrerako bizitza errazagoa eta zoriontsuagoa izatea da. Beste irizpide bat errespetua da. Errespetuari edozeinek ondo erantzungo dio eta asko erraztuko du komunikazioa. Horrek ez du esan nahi elkarrizketa atsegina izan behar denik, ezta partaideak lagun egingo direnik ere, baina bestearen jarrera ulertzeko prestutasuna eduki behar da. Ezin da ahaztu, hala ere, biktima dela protagonista nagusia eta prozesu horretatik ondoen atera behar dena. Horrek ez du esan nahi delitugilea zanpatu behar denik, ez da behintzat hori gure helburua.

Euskal Herriko gatazkaren amaieran horrelakorik posible ikusten al duzu?

Sistema hau edozein gatazkaren aurrean da baliagarria. Nik ez dut espetxe politikan sinesten. Ez dut esan nahi desagertu behar direnik. Badago jende mota bat, arrisku-tsuenak, mota bateko edo besteko isolamendua behar dutenak, ezin

dira herritarren artean bizi. Horrelako pertsonentzat bai behar dela kartzela, baina kasu gehienetan ez.

Baina hemen “gatazka” ukatzen dutenak badaude...

Hori laguntasuna edo gorrotoa ukatzea bezain arraroa litzateke. Gatazka giza harremanen beste atal bat da, eta ez garrantzi gutxiarena duena. Gatazkak leku guztietan daude, eta hemen ere bai. Hori onartzea konponbiderako ezinbesteko urratsa da.

“Nik ez dut espetxe politikan sinesten. Badaude pertsonak isolamendua behar dutenak, baina kasu gehienetan ez”

Barkamena eskatzea edo lortzea ezinbestekotzat jotzen duzu?

Fred Luskinen liburu ederra idatzi zuen, *Forgive for good* (2002), eta hor barkamena bizitzaren trebetasuna bezala aurkezten da, jende guztiak ez daukana. Horrez gain, barkatzeko gaitasuna estresa gutxitzeko tresna dela aipatzen du. Ni ere iritzi horretakoa naiz, baina pentsamen du hau ezin diot inori inposatu. Barkamena ez da justizia berrezartzailearen helburua, hemendik aurrerako bizitzaren hobekuntza

baizik. Horretan ez da ezinbestekoa ez barkamena eskatzea ezta ematea ere, baina egia da barkamenaren eskaerak asko errazten duela bidea.

Bake prozesua ez atzera ez aurrera dago une honetan, tartean biktimen auzia ere badago. Justizia berrezartzailean lanean ari al da inor hemen?

Bai, zertxobait bai. Inguru honetan justizia berrezartzailean hainbat aditu daude jurista eta kriminologoen artean, besteak beste Idoia Igartua, Alberto Olalde eta Gemma Varona. Testuinguru berriak asko lagun dezake, izan ere, ETak borroka armatuari uko egin izana pausu garrantzitsua da, eta agian oraingoan ez dira egongo beste garai batzuetako arazo eta oztopoak. Langraitz Bidea da egitasmo nagusietako bat eta hor zirkuluak beharrean bikotekako elkarrizketak antolatzen ari dira. Ez ditut kasu guztiak ezagutzen, baina esan ditatez oso balorazio positiboak ari dira egiten bertan parte hartutako gehienak.

Eta zuk nola ikusten duzu?

Hona etorri baino lehen Rwandan eta Serbian ibilitakoa naiz. Beste urte batzuetan Korean, Vietnamen edo Nepal. Horiakin konparatuta, nik ez dut uste hemengo arazoa konponezina denik. Are gehiago, arazo sozialak ez du aparteko zailtasunik. Hemengo gizartearen bizi kalitatea ona da, Eusko Jaurlaritzak baliabideak ditu eta prest azaldu da hutsunea betetzeko. Horretaz gain, sare sozial eta familiar sendoak ikusi ditut, hau da, biktimak eta biktinarioak ez dira geratuko gizarte laguntzarik gabe, familiak eta ingurukoak arduratzen baitira. Begira, gaur, Donostian paseatzen ari nintzela ume batek bizikletarekin istripu txikia izan du. Laster bospasei pertsona laguntzera hurbildu dira, altxatu dute, bizikleta bidetik kendu eta berarekin egon dira gurasoak etorri arte. Hori toki askotan ezinezkoa da, norbera bere gauzez arduratzen da eta ume bat ukitzeak salaketa ekar dezake. Hemen, nolabait, gizarte kontzientzia sendoa dago, eta hori gizarte haustura estaltzeko ezinbestekoa izango da. ■

Euskara eskolak doan NUPen

NUPEKO E. T.

NAFARROAKO UNIBERTSITATE Publikoko ikasleek, langileek eta haien senideek unibertsitatean bertan euskara ikasteko aukera izango dute aurten ere, bertako ikasleak bihurtuko baitira irakasle.

Aurtengoa ez da lehenengo ikasurtea izango, 2013an hasi zen NUPeko euskara taldea eskolak ematen. Unibertsitateko ikasleak irakasle bihurtzen dira eta ez dituzte eskolak kobratzen. Euskararen eza gutza eta erabilera mailak kezkatuta jarri zuten egitasmoa martxan. Eskola ordu arruntez gain mintzapraktikarako aukera ere izango da. Zero eta lehen mailak eskainiko dituzte.

Bertako produktua euskararen alde

EPERRA IKASTOLAK, urtero bezala, Zuberoako ikastolen alde dirua biltzeko bertako produktuen bi otarre jarriko ditu salgai (Ikaskoli webgunean). Irati otarreak 51 euro balio ditu eta Ahizki otarreak 39. Zuberoako ardi gazta, ezta eta patea dira saskian, besteak beste. Ikastolaren gastuen %5 estaltzea espero dute. Gurasoek funtzionamenduaren %30 finantzatzan dute, administrazioak %20, eta gizarte eragileen bidez erdia lortzen dute.

Nafarroako hegoaldean euskara diruz laguntzeko ekimena ere urriaren 21ean hasiko da. Ikastolen Elkar-teak, AEK-k, Zazpiak Batek eta Sortzenek abiatuko dute eta jasotako diruaren %25 Nafarroako eremu ez euskalduneko egitasmoetarako baliatuko da. Saskiak 50 euro balioko ditu eta Nafarroako produktuez osatutakoa izango da. Iaz 300.000 euro lortu zituzten euskalgintzarako.

Bahea

Kepa Altonagak Berrian esanak berak idatzitako *Back to Leizarraga* liburua ahotan hartuta:

“Prosa da nire kezka. Zuk prosa horretarako tresna egokirik ez baduzu... igual errakitiko asko esatea izan daiteke kasu batzuetan, baina prosa horrekin eremu oso mugatua edukiko duzu. Liburuan esaten dut euskara errazaren urmaeleen plisti-plasta gabiltzala askotan. Gauza batzuetara iritsiko gara, baina beste askotan gure posibilitateetatik kanpo geldituko gara, ez bakarrik zehaztasun faltaz, baita sotiltasun, ñabardura eta enfasi faltaz ere. Ingelesezt, badira proposito ezberdineko hizkuntzak: hegaldi domestikoak egitekoak eta hegaldi transozeanikoak egitekoak. Hegaldi domestikoetarako, daukagunarekin nahikoa da behar bada, baina altuera pixkatxo bat hartu nahi duzunean, normalean erabiltzen dugun eredia eskas gelditzen da, ñabarduretarako aukerarik gabe. Ahalegin horretan ibili den edonor konturatzen da horretaz”.

EKONOMIAREN TALAIA • TERMOMETROA

Volkswagenen iruzurra kapitalismoak ekarri du

VW AUTOMOBILEN enpresa alemaniar erraldoiak 11 milioi kotxeren gas kutsagarrien isuriekin egindako iruzurrak mundu osoa harri eta zur utzi du. 50.000 milioi euroko kostua izan dezake, baina komeni da iruzur horren funtsera joatea, errotik azaleratu ahal izateko. Azken batean, kapitalismo basatiaren praktikak eraman dute horretara. Modu berean, ondo legoke izango dituen ondorioak ere aztertzea, kapitalismoak sortutako egoera horri, beti bezala, langileak egin beharko baitio aurre.

Hala da. Multinazional alemaniarrek horrela jardun badu, izan da bertako exekutiboek diru-kontuen emaitza ahalik eta gehien loditzeko grina dutelako, beste multinazional gehienetan bezalaxe. Zigorrik ez zutela izango uste zuten, eta Europar Batasunaren ingurumen arau guztiak hautsi dituzte, kontsumitzaileei iseka eginez. Etekinak zenbat eta gehiago izan, akzionistek dibidendu gehiago jasoko dituzte eta exekutibo horiek sarituko dituzte bonu eta fortuna handiekin. Kapitalismoaren gidaliburuko praktikak dira horiek.

Praktika mafioso horien ondorioak produktuak

egiten diren tokietako langileek ordaintzen dituzte. VWeko presidentek jadanik abisua eman du: aurreikusitako inbertsio guztiak berraztertu eta “behar-beharrezkoak” ez direnak bertan behera utzi edo atzeratuko dituzte. Esperantzari zirrikiturik ez uzteko, honakoa ere esan du Alemaniako egoitza nagusian zeuden 20.000 langileen aurrean: “Hau mingarria izango da”. Noski, mingarria langile alemaniarrentzat, baita poloniar, espainiar, katalan eta euskaldunentzat ere, Iruñeko Landabenen lanean aritzen direnentzat alegia. Espainiako Estatuan 4.300 milioi euroko inbertsioa zegoen aurreikusita –horietako 3.500 Seat markako lantegian–; bada ikusi beharko da zertan geratzen diren eta zer ondorio dauden Nafarroan.

Halako ezaugarriak dituen iruzur eta maialak alarma guztiak piztu beharko litzuzke Europar Batasunean –zerbait esan beharko du ingurumen ikuskaritzari dagokionez–, Alemaniako Gobernuan eta VW multinazionalean bertan. Kapitalismoa, ordea, boterea da.

Juan Mari Arregi

Mundua Inperioaren arabera: WikiLeaks erakutsi diguna

Plazaratu berri da *The WikiLeaks Files: The World According to the Us Empire* liburua (WikiLeaks artxiboak: Mundua AEBen inperioaren arabera). Bertan alor ezberdinetako adituek analizatu dituzte *Cablegate* izeneko datu sailak, AEBetako Atzerri Ministerioaren komunikazio sekretuak 2010eko azaroan WikiLeaks argitaratuak.

| PELLO ZUBIRIA KAMINO |

HEROIAK DIRA WIKILEAKSEKOAK”, idatzi du John Pilger kazetari australiarak, gorazarre eginez 2012tik Ekuadorren Londresko enbaxadan preso bizi den Julian Assange-ri.

Edozein herritarrek bezala gehiegizko albiste deigarrien artean itotzear bizi den kazetariak erreferentziak behar izaten ditu garbi bereizteko manipulaziozko propaganda eta ikerketako kazetaritza. John Pilger edo Noam Chomskyk bermatzen dutela jakitean, WikiLeaks fidagarria dela ulertzen dugu eta hori asko da garaiotan.

Idatzi du Pilgerrek “*The Revolutionary Act Of Telling The Truth*” artikuluan: “Garai ilunak hauek, zeinetan gezurraren propagandak astintzen baititu gure bizitzak. Badirudi errealtate politikoa pribatizatu dutela eta engainua legitimatu. Informazioaren aroa hedabide nagusien aroa da. Dena hedabideen bidez, politika, zentsura, gerra, soldata, aisialdia... klitxe eta gezur sorta surrealista bat”.

Eta aurrerago: “George Orwell-ek esan zuen: ‘Gezur unibertsalaren garaian, egia esatea ekintza iraultzailea da’. (...) Benetako disidenteak exotikoak dira gaur; baina ez dira gaur baino beharrezkoagoak izan inoiz. *The WikiLeaks Files* liburua da bere benetako izaera ezkutatzeko duen faxismoarentzako anti-

dotoa. Liburu iraultzailea da, hain zuzen WikiLeaks bera iraultzailea delako, Orwellek esaten zuen moduan”.

Gobernuen informazio sekretuak herritarrei zabaltzea helburu duen WikiLeaks jauzi berezia egin zuen 2010ean, prentsari zabalduz AEBen Atzerri Ministeritzak *top-secret* katalogatutzat gordelek zeuzkan 251.287 mezu —*cable* deitutak diplomatikoen hizkeran, hortik *Cablegate*, aspaldi Richard Nixon boteretik kanporatu zuen *Watergate* eskandalua oroitaraziz—.

Cablegate munduaren begien aurrean erakutsi zuen benetan zer pentsatzen duten AEBetako agintariek planetako beste liderrez, etsaiez bezala lagunez, izan diktadore ala demokraziaz hautatu. Tartean azalera ateratu zituen AEBk mundu osoan zehar planifikatu eta burututako ekintza klandestinoak, giza eskubideen urraketak ere bai.

Orain Verso argitaletxe ingelesak plazaratu du *The WikiLeaks Files: The World According to US Empire* liburua, 251.287 mezu sekretu horiez zenbait adituek egindako analisiekin. Hitzaurrea Julian Assangek berak idatzi du.

Argitaletxearen hitzetan, “liburuak jorratzen du nola esku hartzen duten AEBek beste nazioen agendetan: inperialismo mota berri bat

Boliviako Gobernuak zabalduko argazkian, AEBen negozio arduraduna abuztuaren 20an Evo Moralesekin bilduta. AEBek ez daukate enbaxadorerik Bolivian 2008an Moralesek Philip Goldberg *persona non grata* izendatu zuenetik. Goldberg enbaxadoreak, antza, jarraitu zuen bere aurretik David L. Greenleek egindako azpijokoekin. *The Wikileaks Files* liburuak eragin zalapartaren erdian, Hego Amerikako atala idatzi duten Dan Beetonek eta Alexander Mainek fite adierazi dute kableetan inon ez dela ageri AEBek planifikatu zutenik Evo Morales hiltzea. Egia, diplomatiko yankiek soilik diote hori gertatzen denerako prest egon behar dutela. Hitz egiteko manera bihurria. Liburuan luze-zabal aztertutako Venezuelako Chaves eta Maduroren kontra, Ekuadorren Correa izorratzeko eta Hego Amerika osoan egindako lan zikinak, AEBetako diplomatikoei mezuetan aitortuak inork inoiz ikusiko ez zituelakoan.

da hainbat taktikatan oinarritua, hasi torturetatik eta ekintza militarretara, tartean direla merkataritza itunak eta *soft power* (botere leuna), beti ere munduan eragina handitu nahia. Liburuak erakusten du AEBko komertzioaren sustapenean gobernua eta korporazio handiek daukaten lotura”.

Godfather-ek Evo ikusi nahi du

The WikiLeaks Files-en kapitulu bat Alexander Main eta Dan Beetonek idatzi dute. Centre of Economic and Policy Research institutuko bi ikerlariok analizatu dute filtratutako dokumentuetan ageri dena AEBen eta Hego Amerikako gobernuen arteko harremanez.

Mainek eta Beetonek beraiek laburbildu dute beren atala *The Jacobin* aldizkarian: “*US diplomatic cables reveal a coordinated assault against Latin America's left-wing governments*”. Alegia, AEBetako diplomaziaren dokumentuek erakusten dute Latino Amerikako gobernu ezkertiarren kontrako eraso koordinatua.

Alderatu dute Greziarrei gertaurekin. Erreferendumean ezezkoa eman ziotenean Troiak ezarritako erreskateari, Europako Banku Zentralak blokatu zituen Greziako bankuak eta preso bortitza horrekin Europako agintariek zaborretara bota zuten greziarrek demokratiko-

ki erabakitakoa, hauek agenda neoliberalaren azpira makurraraziz.

“Aurreko hamabost urteetan –diote Main eta Beetonek– neoliberalismoaren kontrako antzeko borroka zabaldu da Amerika osoan. Nahiz eta hasieran Washingtonek planeatu zuen disidentzia oro itotzea, Grezian erabili direnak baino are taktika bortitzagoekin, Latino Amerikak neurri handi batean lortu du aurre egitea agenda neoliberalari. Borroka epiko bat izan da, pixkanaka argitara ateratzen ari dena WikiLeaks zabalduetako AEBen kable diplomatikoen azterketari esker”.

1980ko hamarkadan neoliberalismoak ondo irmotua zirudien Latino Amerika osoan. Aurretik estatu kolpe odoltsuek diktadura bortitzak

ezarriak zituzten Argentinan, Uruguain, Txilen... langileen egiturak zanpatu eta *Chicago boysen* formula ekonomikoak nagusi arazteko.

Baina 1999tik 2008ra bitartean ezkerreko hautagaiek irabazi zituzten hauteskundeak Venezuela, Brasil, Argentina, Uruguay, Bolivia, Honduras, Ekuador, Nikaragua, eta Paraguain. WikiLeaks filtratutako mezuek erakusten dute yankiek horiek desestabilizatzeko egunez egun egiten zutena.

Adibide argigarria da Evo Morales zepoan harrapatzeko egindako ahalegina. 2005eko abenduan irabazi zituen lehendakariatzako hauteskundeak eta urtarrilaren 3an, kargua hartu aurretik, AEBetako enbaxadore David L. Greenleek bisitatu zuen.

Bilera honela laburbildu dute Main eta Beeton akademikoeak: “Enbaxadorea berehala joan zen mamira. AEBek kontrolatzen zituztenez Boliviari laguntzeko hitzarmen multilateralak, horrek makur arazi behar zuen Moralesen gobernu. *The Godfather* filmeko eszena baten antzekoa izango zen”.

Izan ere enbaxadorearen akta filtratuak dio: “Enbaxadoreak azaldu dio AEBen laguntza funtsezkoa duela Boliviak nazioartetik eskuratu beharra daukan finantzazko laguntza lortzeko, esaterako IDB Nazioarteko Garapen Bankuarena, Munduko Bankuarena eta Nazioarteko Diru Funtzaren. ‘IDBarekin zerbait nahi duzunean, pentsa ezazu AEBekin ari zarela’ esan dio enbaxadoreak. ‘Hau ez da mehatxu bat, errealitate soila da besterik gabe’ esan dio”.

Hala ere Moralesek eutsi egin zion bere programari. Eta diru bidezko presioa aski ez zenez, AEBak hasi ziren konspiratzen zenbait eskualdetako agintari lokalekin. “Gas hodi batzuk lehertzen badituzue kasu egingo dizue gobernuak” diotse enbaxadoreak.

2008ko udako komunikazio batek dio: “[AEBk] prest egon behar dugu Moralesen kontrako kolpe edo atentatu bat gertatzen baldin bada ere”. Zorionez ez zen gauzatu: Moralesek aurretik kanpora bidalia zuen enbaxadorea.

Ikertzaileen azken deia: “Filtratutako kableetan oraindik bada asko aztertzeko AEBen diplomaziaz. Tamalez, kableen argitaratzeak sortu zirrara pasatutakoan, akademiko gutxi hurbildu da horietara”. ■

ZINKUNEGI
OPTIKA

Hernani, 23 · 20004 Donostia
T. 943 420 624
info@zinkunegioptika.com
www.zinkunegioptika.com

zuri begira

Xabier Letona

DANI BLANCO

Nork begiratzten du bestaldera orain?

ARANTZA QUIROGAREN hitzak ez ziren oharkabeen pasatu urriaren 2an Eusko Legebiltzarrean EH Bildurekin ere akordioetara heldu behar zela iragarri zuenean. Hizkuntza eta proposamen berriak zer ekarriko zuten ikusmin handia zabaldu zen eta Quirogak ez zuen huts egin: Askatasun eta Bizikidetzatza Lan Taldea sortzea Gasteizko Legebiltzarrean, behingoz ETArrik gabeko egoerari benetan erantzungo liokeena, berbetan katramilatu barik, EH Bildurekin normaltasunez hitz egitea akordioetara iristeraino...

Euskal gizartea gatazkaz gero eta ahaztuago dagoela diote ETAren jardura armatuaren amaiera eta normalizazio politikoa identifikatzen dutenek. Quiroga afera gisa ezagutuko den honek erabat gezurtatzen du normalizazio hori: bake prozesua eraikitzeke ziritikitu berri bat zabaltzeak lurrikara –gutxienez mediatikoa– txiki bat ekarri du euskal gizartera. Guztiz berria zen EAEko PPren eta Quirogaren doina; zaharrak berri eta etsigarri Genovako erantzuna izan da, baina ezin engaina, ezustekorik ere ez du ekarri. Urriaren 6tik 7ra atzera egitera behartu zuen Quiroga.

Galdera airean da: sinesgarria da Genovak tutik ez zekiela EAEko PPko zuzendaritzak aurkeztu behar zuenaz? Ez. PPren gisako alderdi baten ibilbide historikoari begiratuta, ez da batere sinesgarria. Beste kontu bat da tartean zer gertatu den, batez ere Arabako PPk Quirogaren aurka hala jo dezan. Abenduaren 20ko Espainiako hauteskunde orokorren eragina hor da, PPren barruko desadostasunak ere begi bista-

koak dira eta Arabako PPren mailukada ere bai. Azken finean, arabarengatik ez balitz, PP ezer gutxi litzateke EAEn eta, oro har, Hego Euskal Herrian.

Quirogaren etorkizuna kolokan egon liteke EAEko PPko lehendakari gisa. Hala bada, nork ordezkatu du? Gipuzkoar eta bizkaitarren aliantzak eraman zuen Quiroga lehendakartzara, baina honek ordu arteko Iñaki Oyarzabal arabarra EAEko idazkari nagusi kargutik kendu zuenetik, Arabako PPk gertutik kontrolatzen du Quiroga. Espainiako osasun ministro Alfonso Alonso arabarrak eman dio kokotekoa oraingotan eta Maroto abizeneko beste arabar batek akaso bueltako nora bidean hartu beharko du Madril-dik Gasteizerantz, kaioaren nora bidea Genovako haizearekin bat bideratzeko.

Edozein modutan, badirudi zerbait aldatzen ari dela PPren

Quiroga: “Mozio honen espiritua helduko da. Modu egokian heldu ere, eta izango du bere unea. Ez da hau”

kobazuloan –sikiera barren-barrenean– eta jasotako agente-kolpearen ondoren, Quirogak berak txio-katutako mezu batek biltzen du borondate hori: “Mozio honen espiritua helduko da. Modu egokian heldu ere, eta izango du bere unea. Ez da hau”.

MIREN ZABALETA, Sonia Jacinto eta Arkaitz Rodriguez kalean dira jada, sei urteko espetxe zigorra osorik bete ondoren, zer eta ETAren jardura armatuaren amaiera bideratzen laguntzeagatik. Arnaldo Otegi eta Rafa Diez espetxean

dira oraindik, datorren apirilera arte lehena eta 2017ko irailera arte bigarrena.

Dena da ETA sarean harrapatuak beste dozenaka lagun ere espetxeratuak izateko arriskuan dira datozen hilabeteetan. Urriaren 19an hasiko da Askapenako bost kideren aurkako epaiketa. Venezuela, Bolivia, Palestina edo Kurdistanera nazioarteko brigadak antolatzea ETAk agintzen ei zien, Europan zehar bidaiak egitea ere bai, berdin munduko foro sozialetara joatea... Sei urteko espetxe eskaera Euskal Herrian, Frantzia edo Espainian beste hainbat taldek egiten duten berdintsua egiteagatik.

Azaroan, halaber, Batasuna, EHAK eta ANVko kide izateagatik 35 lagunuen aurkako epaiketa egingo da Segurakoa moduan eza-gutzen den auzian. Aipatu erakundetakoak zirenez, etakide ziren Auzitegi Nazionalaren arabera.

Batasunako beste sei laguni hiru urteko espetxe zigorra jarri zien Auzitegi Nazionalak honen bikia den 35/02 sumarioan epaiatuak izan ondoren. Eta oraindik Estatuak bete gabe du auzi berean agindutako 100 Herriko Tabernen konfiskazioa. Gero etorriko dira, Ekin, Herrira edo presoan abokatuaren aurkako epaiketen txanda, besteren artean.

Egungoa da Estatuaren legezko biolentzia hau, ez iraganekoa. Edo ez ote daude zanpatuak Otegi eta Diezen eskubideak une honetan bertan? Ez ote dute ezer gehiago esateko euskal instituzioek? Edo esan behar da justizia lanean utzi behar dela eta jakingo dutela zer egiten duten? Nork begiratzten du bestaldera orain? ■

elikadura burujabetza

INDEPENDENTZIA

ingurumena

oroimen historikoa

PAREKIDETASUNA

demokrazia zuzena

EUSKALTZALETASUNA

DESOBEDIENTZIA ZIBILA

giza eskubideen defentsa

herrien mundua

ERABAKITZEKO ESKUBIDEA

sexu askapena

argia

ARGIA komunitatea osatzen dugun guztion GUNEA da honakoa. Bertan, harpidedunek zein Piztu Ezazu Argiaren bitartez ekarpen ekonomikoa egin duzuen lagunek, ARGIAren baloreekin bat egiten duten produktu eta zerbitzuen **ZOKETAN** parte hartzeko aukera duzue.

HURRENGO HILABETETARAKO PROPOSAMENA

Balore hauen inguruan lan egiten duten eragile eta mugimenduen lanaren erakusleho izango da, printzipio horiekin bat egiten duten material eta zerbitzuen berri eman eta zozketatzeko aukera egongo delarik.

URRIKO SARIAK

Bitartean, ARGIAkideoi zuen babesak eskertzen jarraitzeko, aurten kaleratu ditugun produktuen zozketan parte hartzera gonbidatu nahi zaitugu:

IRAILEKO SARITUAK

BIZI BARATZEA LIBURUA

MAITANE IZAGIRRE ZUBIMENDI (GASTEIZ)
OSTOLAZA UDAL LIBURUTEGIA (DEBA)
XABI TERREROS GARTZIA (IRUÑEA)
PILI IKAZURIAGA MUNIATEGI (LEIOA)
ASIER ALVAREZ DE EULATE MUJICA (ORDIZIA)

EUROPAKO HERRIEN MAPA

IÑAKI AURREKOETXEA ARKOTXA (GERNIKA-LUMO)
IORITZ IGLESIAS URKIA (GASTEIZ)
JON GOTI MENDIOLA (USANSOLO)
JONE SANTAMARIA AZPIRI (DONOSTIA)
IRUNE ITURBE ARRIOLA (ARETXABALETA)

ARGIAKO KAMIXETA

GERARDO MENDIZABAL AIZPURU (HONDARRIBIA)
RAFAEL LARRAÑAGA ALBIZU (AZPEITIA)
INAXIO AGIRIANO BERGARETXE (DONOSTIA)
LEIRE NARBAIZA ARIZMENDI (EIBAR)
JOSU ALDAMA LARENA (ZUIA)

Bizi Baratzea liburua
5 opari

Europako herrien mapa
5 opari

Argia kamiseta
5 opari

ARGIAn gure gaiak dira gure baloreak,
ARGIAkideak gure oinarria

PARTE HARTZEKO

☎ 943 371 545
gunea@argia.eus
www.argia.eus/gunea

BIZI BARATZEA

garaian garaikoa garaiz.

Jakoba Errekondo

3. argitaraldia

Gure kultura
iraultzen ari den
liburua

"Nik ere uste dut etorkizun hobea ez dela etorriko lehenbizi hartu eta gero emanda; eta gure auzolaneko ohiturak iraun dezan, komeni zaigula eman-hartuetan gehiago aritzea. Ni ere jakobito bihurtu ote naiz?"

**Mikel Irizar, GFAko Hizkuntza
Berdintasunerako zuzendaria**

"Baratzea bizitzea izan daiteke guk geuk gauzatu zapalkuntza batzuei buelta emateko modua, baiki. Baratzetik kanpo ikasi ditugun beste alternatiba batzuen barruan txertatzerik ba ote dugun nuke gaur galdera: bizi ote dezakegun berri"

Danele Sarriugarte, idazlea

"Jakoba, konbentzitu egin nauzu. Liburuan esaten duzun bezala, baratzeak, lagunak bezala, denbora behar du, ez gehiegi, baina etengabe"

Mikel Garaizabal, enologoa

23 €

19,50 €

harpideentzat

Eskaerak:

☎ 943 371 545

www.argia.eus/denda

denda@argia.eus

 argia

antza
KOMUNIKAZIO GRAFIKOA